

Uloga civilnog društva u prevenciji i suprotstavljanju nasilnom ekstremizmu i radikalizaciji koji vode ka terorizmu

Vodič za Jugoistočnu Evropu

Objavila Organizacija za sigurnost i saradnju u Evropi, Beč, august 2018. godine
©OSCE 2018

Dizajn i oprema: red hot 'n' cool

Ilustracije: whitehouse/123rf; macrovector/123rf

Sva prava zadržana. Nijedan dio ove publikacije ne smije se reproducirati, čuvati u sistemima za pretraživanje, niti prenositi u bilo kom obliku ili bilo kojim sredstvima – elektronskim, mehaničkim, fotokopiranjem, snimanjem, ili na drugi način, bez prethodne pismene dozvole izdavača. Ovo ograničenje ne važi za izradu digitalnih ili štampanih kopija ove publikacije za internu upotrebu u okviru OSCE-a, kao ni za ličnu ili obrazovnu upotrebu kada se koristi u neprofitne i nekomercijalne svrhe, pod uslovom da se u kopijama navede OSCE kao izvor.

ISBN 978-3-903128-31-6

Odjel za transnacionalne prijetnje

Sekretarijat OSCE-a

Wallnerstrasse 6, A-1010 Beč, Austrija

www.osce.org/atu

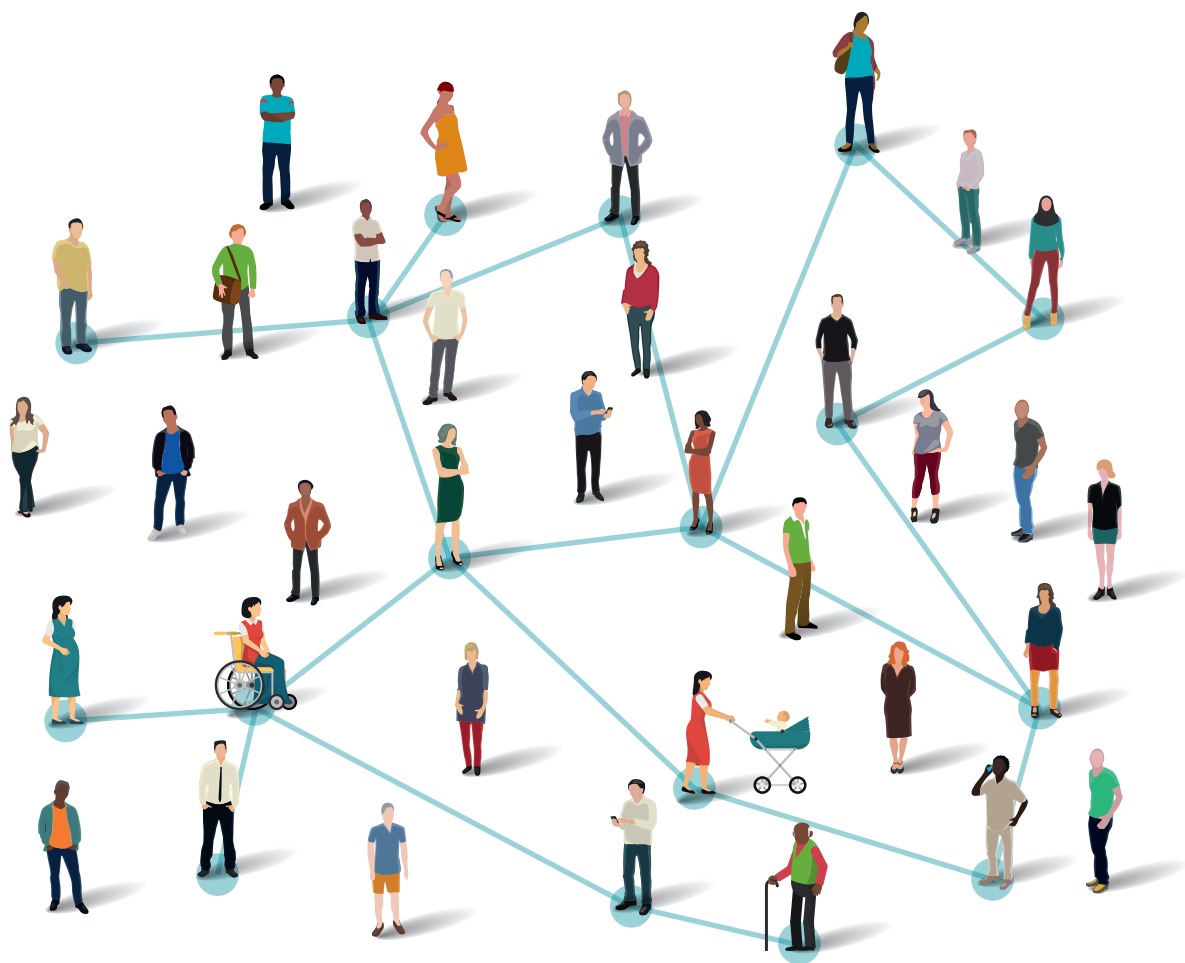
Objavlivanje ovog Vodiča omogućeno je zahvaljujući velikodušnim doprinosima Vlade Austrije, Saveznog ministarstva za Evropu, integracije i vanjske poslove. Sadržaj ove publikacije, uključujući stavove, mišljenja, nalaze, tumačenja i zaključke koji su ovdje izneseni, ne odražava nužno stavove ovih donatora. Ova publikacija nije dokument zasnovan na konsenzusu.

Sekretarijat OSCE-a ne prihvata bilo kakvu odgovornost za tačnost ili potpunost bilo koje informacije, za data uputstva ili savjete, niti za štamparske greške. Sekretarijat OSCE-a ne može se smatrati odgovornim za bilo kakav gubitak ili štetu nastalu korištenjem informacija sadržanih u ovoj publikaciji i nije odgovoran za sadržaj eksternih izvora, uključujući eksterne web stranice navedene u ovoj publikaciji.

 Organization for Security and
Co-operation in Europe

 Federal Ministry
Republic of Austria
Europe, Integration
and Foreign Affairs

Uloga civilnog društva u prevenciji i suprotstavljanju nasilnom ekstremizmu i radikalizaciji koji vode ka terorizmu Vodič za Jugoistočnu Evropu

SADRŽAJ

IZRAZI ZAHVALNOSTI	4
LISTA AKRONIMA I SKRAĆENICA	5
GLOSAR	6
PREDGOVOR	8
RADNI REZIME	10
1. UVOD	13
2. KLJUČNI KONCEPTI	17
2.1 Šta je civilno društvo?	17
2.2 Razumijevanje nasilnog ekstremizma i radikalizacije koji vode ka terorizmu	18
2.3 Programi i strategije za prevenciju i suprotstavljanje VERLT-u	20
3. ULOGA CIVILNOG DRUŠTVA U PREVENCIJI I SUPROTSTAVLJANJU VERLT-U	25
3.1 Dodatna vrijednost civilnog društva	25
3.2 Ključni akteri civilnog društva u prevenciji i suprotstavljanju VERLT-u (P/CVERLT)	27
3.3 Drugi važni akteri u P/CVERLT -u	32
4. KONTEKST JUGOISTOČNE EVROPE	39
5. OSIGURAVANJE UTJECAJNE I EFEKTIVNE ULOGE CIVILNOG DRUŠTVA U P/CVERLT-U: SMJERNICE I NOVONASTALE DOBRE PRAKSE	45
5.1 Ključni izazovi	46
5.2 Smjernice i primjeri novonastale dobre prakse	50
6. ZAKLJUČAK	63
LISTA ODABRANIH OSCE-OVIH IZVORA	64
LITERATURA	66

Izrazi zahvalnosti

Ovaj Vodič su pripremili Odjel za transnacionalne prijetnje (TNTD), Jedinica za antiteroristička pitanja (ATU) pod vodstvom Džordžije Holmer (Georgia Holmer), više savjetnice za antiteroristička pitanja.

ATU želi da se zahvali Adrijanu Štuniju (Adrian Shtuni) (Shtuni Consulting, LLC, United States of America) za njegov doprinos u nastajanju i pisanju ove knjige. Dragocjenu podršku također su pružili načelnik ATU, Argo Avakov (Argo Avakov), kao i saradnici ATU, Kamila Bogno (Camilla Bognoe), Juri Fenopetov, (Yuri Fenopetov), Agnješka Hejduk (Agnieszka Hejduk), Orlait King (Orlaith King) i Katerina Koči (Katerina Koci).

ATU se također zahvaljuje na saradnji i povratnim informacijama koje su pružili saradnici OSCE-ovog Prisustva u Albaniji, Misiji u Bosni i Hercegovini, Misiji na Kosovu, Misiji u Crnoj Gori, Misiji u Srbiji i Misiji u Skoplju, kao i drugim OSCE-ovim tijelima i institucijama koje su osigurale značajne podatke.

ATU se zahvaljuje sljedećim pojedincima na stručnim recenzijama i radu u Ekspertnoj grupi, za ekspertni pregled i stručne recenzije, kao i za rad na Sjednici Ekspertne radne grupe, koja je podržala ovaj projekt:

Vaceslav Balan (Veaceslav Balan)

Misija OSCE-a u Srbiji

Elvira Hadzibegovic Bubanja

Forum MNE

Sejaf Hadžić (Sejjaf Hadzic)

Savjetodavna grupa mladih Misije OSCE-a u Bosni i Hercegovini

Enri Hide

Evropski univerzitet u Tirani

Naim Hodža (Naim Hoxha)

Misija OSCE-a na Kosovu

Humera Kan (Humera Khan)

Muflehun

Erik Manton (Eric Manton)

prethodno pri Misiji OSCE-a u Skoplju

Afrodita Musliju (Afrodita Musliu)

Nexus - Građanski koncept (NEXUS – Civil Concept)

Erik Rosand (Eric Rosand)

Projekt prevencije: Organiziranje protiv nasilnog ekstremizma

Edit Šlafer (Edit Schlaffer)

Žene bez granica (Women without Borders)

Serkan Serin

Misija OSCE-a u Skoplju

Selma Zekovic

Misija OSCE-a u Bosni i Hercegovini

Suzana Naltakijan (Susanna

Naltakyan)

OSCE-ovo Prisustvo u Albaniji

Lulzim Peci (Lulzim Peci)

Kosovski institut za političko istraživanje i razvoj (Kosovar Institute for Policy Research and Development)

Valeri Peri (Valery Perry)

Misija OSCE-a u Srbiji

Lista akronima i skraćenica

ATU	Jedinica za akciju protiv terorizma
BIH	Bosna i Hercegovina
CVE	Suprotstavljanje nasilnom ekstremizmu
EU	Evropska unija
ICCT	Međunarodni centar za borbu protiv terorizma
ICAN	Međunarodna akciona mreža civilnog društva
IT	Informacijska tehnologija
NVO	Nevladina organizacija
ODIHR	Ured OSCE-a za demokratske institucije i ljudska prava
OSCE	Organizacija za sigurnost i saradnju u Evropi
 OCD	Organizacija civilnog društva
P/CVERLT	Prevenција i suprotstavljanje nasilnom ekstremizmu i radikalizacije koji vode ka terorizmu
PVE	Prevenција nasilnog ekstremizma
RUSI	Kraljevski institut za sigurnost Velike Britanije
TNTD	Odjel za transnacionalne prijetnje
UNDP	Program Ujedinjenih naroda za razvoj
UN Women	Agencija Ujedinjenih naroda za rodnu ravnopravnost i osnaživanje žena
UNESCO	Organizacija Ujedinjenih naroda za obrazovanje, nauku i kulturu
VERLT	Nasilni ekstremizam i radikalizacija koji vode ka terorizmu

Glosar

Ovaj glosar služi za razjašnjenje ključnih termina koji se koriste u ovom Vodiču. Definicije koje su ovdje date služe isključivo za potrebe ovog Vodiča i ne predstavljaju zvanične definicije OSCE-a.

Akteri civilnog društva – ključni predstavnici zajednice koji uključuju žene, mlade ljude, lidere zajednice i vjerske lidere, čije pozicije u društvu omogućavaju utjecajan i dugoročan doprinos dobrobiti društva.

Bivši nasilni ekstremisti – pojedinci koji su napustili put nasilnog ekstremizma i radikalizacije koji vodi ka terorizmu i koji mogu imati korisnu ulogu u podizanju nivoa svijesti i stvaranju uvjerljivih kontranarativa.

Civilno društvo – raznoliko tijelo civilnih aktera, zajednica formalnih ili neformalnih udruženja sa širokim opsegom uloga koji se angažiraju u javnom životu s ciljem unapređivanja zajedničkih vrijednosti i ciljeva.

Otpornost – sposobnost da se pruži otpor, reagira i oporavi od širokog niza štetnih i negativnih događaja.

Pristup saradnje svih dijelova društva – pristup prevencije i suprotstavljanja nasilnom ekstremizmu koje promoviraju kreatori politika djelovanja i praktičari, a koji predviđa široku ulogu različitih sektora i aktera civilnog društva u programima prevencije, intervencije i deradikalizacije/rehabilitacije.

Programi intervencije – programi koji za ciljnu grupu imaju „rizičnu“ publiku i nastoje da interveniraju u procesu radikalizacije pojedinca u terorizam, prije nego što dođe do počinjenja krivičnog djela. Tipovi programa koji spadaju u ovu kategoriju ponekad se nazivaju „programi za izlaz“. Programi su dobrovoljni i uključuju referalne mehanizme, psihološku podršku, mentorstvo, teološko/doktrinarne rasprave i edukaciju i podršku u svrhu zapošljavanja itd.

Programi prevencije – programi koji nastoje da smanje privlačnost nasilnog ekstremizma i izgrade otpornost na njegov utjecaj i širenje. Neki od tipova ovakvih programa su: podizanje svijesti u školama o prijetnjama nasilnog ekstremizma, javne kampanje i debate u zajednici, međureligijski i intrareligijski dijalog, edukacija nastavnika i lidera u zajednici s ciljem prepoznavanja i pružanje podrške pojedincima podložnim radikalizaciji, oglašavanje u medijima i pokretanje kampanja sa alternativnim/kontranarativnim porukama i izgradnja povjerenja zajednice u policiju.

Programi rehabilitacije – programi čija su ciljna grupa pojedinci radikalizirani u nasilje, a moguće i njihove porodice, a koji se nalaze u različitim fazama radikalizacije. Tipovi programa uključuju programe deradikalizacije/odricanja nasilja u zatvorima, kao i programe poslije odsluženja zatvorske kazne koji se fokusiraju na rehabilitaciju i ponovnu integraciju počinioca terostičkih akata i povratnika sa stranih ratišta i njihovo vraćanje u društvo. Neki od programa nude školovanje i zanatske obuke, savjetovanje, mogućnosti za zapošljavanje i ideološku reedukaciju, itd.

Protuterorizam – politika djelovanja, zakoni i strategije koje razvijaju državni akteri i koje provode prvenstveno policijske snage, obavještajne službe, a ponekad i vojska, sa ciljem ometanja terorističkog udruživanja i razbijanja terorističkih organizacija.

Rad policije u zajednici – filozofija i organizacijska strategija koja promovira partnerstva između policijskih snaga i zajednice u cilju efikasnijeg i djelotvornijeg utvrđivanja, sprečavanja i rješavanja problema kriminala, straha od kriminala, pitanja fizičke sigurnosti i zaštite, socijalnih nemira i propadanja susjedstva, radi poboljšanja kvaliteta života za svakoga.

Radikalizacija koja vodi ka terorizmu – dinamični proces u kojem pojedinac postepeno prihvata terorističko nasilje kao mogući, možda čak i legitiman, način djelovanja. To postepeno može, mada ne mora, navesti tu osobu da zagovara, podržava ili učestvuje u terorizmu.

Rodna perspektiva – svijest i obzir prema različitim potrebama, iskustvima, i statusu žena i muškaraca, baziran na društveno-kulturološkom kontekstu.

Suprotstavljanje nasilnom ekstremizmu – proaktivno djelovanje na suzbijanju napora nasilnih ekstremista da radikaliziraju, regrutiraju i mobiliziraju sljedbenike sa ciljem angažiranja u aktima nasilja, kao i adresiranje specifičnih faktora koji olakšavaju i omogućavaju regrutaciju nasilnih ekstremista i radikalizaciju u nasilje.

Zajednica – žene, muškarci, društvene grupe i institucije koje se nalaze na istom području i/ili imaju zajedničke interese.

Predgovor

Nasilni ekstremizam i terorizam u današnjem svijetu predstavljaju kompleksne, višeslojne izazove koji nisu omeđeni granicama. Terorističke grupe i nasilni ekstremistički pokreti su manje kohezivni, a prijetnju je teže razumjeti i predvidjeti. Svjedoci smo, ne samo direktnih napada na području OSCE-a, već i akata nasilja koji su lično motivisani. Neki od aktera terorizma su strani borci, neki nikad nisu napustili svoje zajednice. Njihovi motivi, ciljevi i opravdanje nasilja su različiti, kao i ideje koje ih podupiru.

Ovakva stvarnost zahtijeva sveobuhvatan, prilagođen i međunarodno koordiniran odgovor. Države članice OSCE-a jednoglasne su u osudi terorizma i nasilnog ekstremizma, ali također i u podršci multidimenzionalnom pristupu, čiji je fokus na prevenciji radikalizacije i suprotstavljanju nasilnom ekstremizmu koji vode ka terorizmu (VERLT).

OSCE-ova posvećenost prevenciji VERLT-a odražava rastuću svijest i razumijevanje da su efektivni protuteroristički naponi odlučujući, ali nedovoljni bez naglaska na prevenciju. Razumijevanje zašto su pojedinci spremni da polože život za nasilni ekstremistički pokret ili ideju, kao i rad na tome da se problemi i nepravde koje ih guraju u tom smjeru ublaže i otklone, zahtijevaju značajnije investiranje našeg vremena i resursa. Iako među kreatorima politika djelovanja na području OSCE-a postoji svijest o važnosti prevencije i suprotstavljanja nasilnom ekstremizmu i radikalizaciji koji vode ka terorizmu (P/CVERLT), i dalje nema dovoljno dijaloga, uključenosti i saradnje sa civilnim društvom i drugim nevladinim organizacijama u konceptualizaciji, razvoju i primjeni djelotvornih P/CVERLT aktivnosti i politika djelovanja.

U samoj osnovi uspješnih P/CVERLT inicijativa je pristup saradnje svih dijelova društva koji dovodi u spregu utjecaj i aktivnosti civilnog društva, naročito porodica, žena, mladih osoba, edukatora, lidera zajednica i vjerskih zajednica. Ovaj Vodič odražava posvećenost OSCE-a davanju podrške važnoj ulozi koju civilno društvo igra u prevenciji VERLT-a, kao i naše razumijevanje složenih i

osjetljivih pitanja, te izazova koji stoje pred ovom ulogom. U Vodiču se nalaze praktične smjernice, kao i korisna podloga, kako za kreatore politika djelovanja, tako i za i one koji rade na unapređenju inicijativa civilnog društva za P/CVERLT.

Jedinica za akciju protiv terorizma (ATU) u Odjelu za transnacionalne prijetnje u Sekretarijatu OSCE-a je resursni centar za 57 država članica, misije na terenu i nezavisne institucije, te pomaže i daje podršku provođenju obaveza u oblasti protuterorizma u skladu sa članstvom u OSCE-u. Nadamo se da će rad ove Jedinice doprinijeti inkluzivnom procesu razvoja P/CVERLT programa i strategija koje će uključivati sve društvene aktere. Također vjerujemo da će pitanja kojima se bavimo u ovoj publikaciji doprinijeti konstruktivnoj diskusiji i dijalogu.

Ovaj Vodič također odražava izričit fokus na region Jugoistočne Evrope. Istaknuti su izazovi koji su specifični za regiju, kao i primjeri novonastalih dobrih praksi. Drugo izdanje ove publikacije bit će namjenjeno državama Srednje Azije.

Ovaj Vodič je jedan u nizu iz planirane serije regionalno fokusiranih vodiča koje izdaje ATU o izazovima u razvoju i primjeni efektivnih programa P/CVERLT. Očekujemo da će se ovaj Vodič, zajedno sa predstojećim publikacijama, pokazati kao vrijedan izvor pomoći za kreatore politika djelovanja i praktičare koji rade na stvaranju inkluzivnih pristupa miru i sigurnosti na cijelom području OSCE-a.

Raza Ostrauskajte (Rasa Ostrauskaite)

Koordinatorica Aktivnosti koje se bave transnacionalnim prijetnjama
Sekretarijat OSCE-a

Radni rezime

Pod civilnim društvom podrazumijeva se raznoliko tijelo sastavljeno od civilnih aktera, zajednica i formalnih i neformalnih udruženja sa širokim opsegom uloga, koje se angažira u javnom životu u nastojanjima da unaprijedi zajedničke vrijednosti i ciljeve.

Civilno društvo igra ključnu ulogu u prevenciji i suprotstavljanju nasilnom ekstremizmu i radikalizaciji koji vode ka terorizmu (P/CVERLT) koji angažira sve aktere društva. Akteri civilnog društva često su dobro pozicionirani, kredibilni i iskusni u radu sa specifičnim grupama, i to njihovo iskustvo pomaže pri prepoznavanju i otklonu nepravdi koje pojedince mogu učiniti podložnim utjecaju nasilnih ekstremističkih grupa.

Mladi ljudi, žene i lideri zajednica ključni su akteri civilnog društva u radu na P/CVERLT-u, zbog njihovog utjecaja i sposobnosti da podstaknu društvene promjene. Drugi akteri, poput medija, policije, nastavnog osoblja, istraživača i privatnog sektora također mogu značajno doprinijeti prevenciji VERLT-a.

Grupe civilnog društva i drugi akteri, kako u Jugoistočnoj Evropi, tako i na drugim područjima, suočeni su sa velikim izazovima u razvoju i primjeni efektivnog programa P/CVERLT-a, u koje spadaju: prevazilaženje političkih i zakonskih ograničenja; osiguravanje učešća u procesu razvoja strategija koje vodi vlast; osiguravanje adekvatnog i održivog finansiranja; izgradnja vlastitih kapaciteta; osiguravanje lične sigurnosti; uspostava efikasnih partnerstava sa predstavnicima iz vlade.

Postoji nekoliko praktičnih koraka koji mogu podržati i unaprijediti napore vladinih aktera u razvijanju produktivnih neinstrumentaliziranih odnosa s organizacijama civilnog društva (OCD). Oni uključuju uspostavu fleksibilnih mehanizama koordinacije više agencija i formaliziranje partnerstava između vlade i nevladinih učesnika kroz jasno definisanje uloga i nadležnosti.

Kapacitet OCD-a može se osnažiti razmjenom dobrih iskustava iz prakse u kreiranju P/CVERLT programa, identifikacijom i podržavanjem manje poznatih, ali kredibilnih grupa, uspostavom regionalnih mreža i platformi za saradnju i povezivanjem istraživača sa praktičarima, kako bi se osigurao rad baziran na činjenicama.

1. Uvod

Nasilni ekstremizam i terorizam u fundamentalnoj su suprotnosti sa demokratskim tekovinama tolerancije, poštivanja, inkluzije i raznolikosti koje su utkane u same osnove OSCE-a. Iako se 57 država članica OSCE-a suočava sa različitim vrstama i nivoima prijetnji koje su u vezi sa transnacionalnim terorizmom, svaka od njih potvrđuje svoju posvećenost međusobnoj saradnji u prevenciji i suprotstavljanju nasilnom ekstremizmu i radikalizaciji koji vode ka terorizmu (P/CVERLT). Ova posvećenost uključuje potvrdu da „mladi ljudi, porodica, žene, žrtve terorista, vjerski lideri, lideri u obrazovanju i kulturi, civilno društvo, kao i mediji, mogu odigrati važne uloge u borbi protiv narativa nasilnog ekstremizma koji može poticati počiniocima terorističkih akata, kao i u uklanjanju okolnosti koje dovode do širenja terorizma, kroz podsticanje stvaranja međusobnog poštivanja i razumijevanja, pomirenja i miroljubivog suživota različitih kultura, kao i promoviranje i zaštitu ljudskih prava, temeljnih sloboda, demokratskih principa i vladavine prava.”¹

Saradnja sa civilnim društvom u P/CVERLT-u je u najboljem interesu vlada, zato što su akteri civilnog društva obično bolje pozicionirani, kredibilniji, sa više znanja i iskustva u radu sa specifičnim grupama i u stanju su da identificiraju i rade na otklonu nepravdi koji pojedince mogu potaknuti na VERLT. Važnost primjene pristupa koji uključuje sve dijelove društva u prevenciji VERLT-a se, međutim, često bolje shvata u teoriji nego u praksi. U mnogim državama su ideje sigurnosti, koje u sebi sadrže i ulogu nevladinih aktera, još uvijek nove i neisprobane. Potreba za pravim partnerstvom između civilnog društva i vlade možda se i shvata, ali ju je teško operacionalizirati. Kako bi se lokalne vlasti mogle uključiti u rad sa civilnim društvom, vlade moraju napraviti prostor i pružiti podršku lokalnim organizacijama i inicijativama da se razvijaju, te poslati snažnu poruku da vlade vrednuju ulogu koju pojedinci, zajednice i civilno društvo mogu odigrati u jačanju sigurnosti.

Imajući ovo na umu, ovaj Vodič je napisan sa ciljem podržavanja sigurne, konstruktivne i utjecajne uloge civilnog društva u prevenciji i suprotstavljanju VERLT-u, uloge koja odražava odnos zasnovan na povjerenju s akterima iz vlade i podrazumijeva shvatanje zajedničke odgovornosti za sigurnost. Ova publikacija je napisana za kreatore politika djelovanja koji rade na razvoju

¹ OSCE MC.DOC/4/15 (4. decembar 2015).

politika, strategija i akcionih planova za prevenciju i suprotstavljanje nasilnom ekstremizmu i radikalizaciji koji vode ka terorizmu. Poseban cilj ove publikacije je iskaz njihove zahvalnosti prema ulozi civilnog društva u P/CVERLT-u, kao i ohrabrivanje inkluzivnog procesa osmišljavanja ovih politika djelovanja i strategija.

Ovaj Vodič također je napisan i za **aktere civilnog društva** – organizacije i pojedince – koji su angažirani u suprotstavljanju VERLT-u. Vodič bi trebao da pomogne da se predstavi spektar aktivnosti koje su vezane za P/CVERLT i da nadahne nove inicijative koje će biti sigurne, utjecajne i održive. Ideje i smjernice predstavljene u ovoj publikaciji napisane su sa ciljem da potaknu dijalog i razgovor o tome kako ojačati inicijative civilnog društva u P/CVERLT-u.

Ovaj Vodič priređen je sa namjerom da odražava smjernice i primjere koje dolaze iz regije Jugoistočne Evrope, i relevantne su za nju, jer ona predstavlja područje fokusa OSCE-a i dom je šest terenskih misija OSCE-a. S tim u vezi, *ATU/TNTD* je sazvaio grupu učesnika civilnog društva, naučnih istraživača i drugih stručnjaka iz regije da pruže uvid u izazove i novonastale dobre prakse u ovom regionalnom kontekstu. Primjeri novonastalih dobrih praksi ističu dobre i značajne inicijative koje postoje u regiji.

Sljedeće poglavlje, *Sekcija 2*, objašnjava ključne koncepte ovog Vodiča, uključujući pregled civilnog društva i široku lepezu pojmova, kao što su radikalizacija, nasilni ekstremizam i terorizam. Niz politika i intervencija koje spadaju u domen P/CVERLT-a su ovdje također opisane i razvrstane po kategorijama.

Sekcija 3 daje jasno objašnjenje zašto je pristup P/CVERLT-u koji uključuje sve dijelove društva od presudnog značaja, a također objašnjava i važnost koju civilno društvo ima u oblasti sigurnosti. Također su razmotreni i drugi učesnici, uključujući policiju, nastavno osoblje i medije.

Regija Jugoistočne Evrope razmatra se u *Sekciji 4*, gdje su opisani i specifični izazovi i priroda okruženja u kojem djeluje civilno društvo.

Počivajući na kredibilnim izvorima, *Sekcija 5* daje jasne, dostupne i praktične smjernice za aktivnosti civilnog društva u P/CVERLT-u. U ovoj Sekciji opisane su novonastale dobre prakse iz Jugoistočne Evrope.

Ovaj Vodič se zasniva na ekspertizi i iskustvu terenskih misija OSCE-a u Jugoistočnoj Evropi i predstavlja nadgradnju na prethodne publikacije OSCE-a, naročito na *Prevencija terorizma i suprotstavljanje nasilnom ekstremizmu i radikalizaciji koji vode ka terorizmu: Pristup putem rada policije u zajednici*. Lista

odabranih OSCE-ovih izvora i literature daje kratak pregled ključnih resursa i publikacija korištenih u razvijanju ovog Vodiča i služe kao dragocjen izvor informacija za one koji razvijaju politike djelovanja i programe u P/CVERLT-u.

2. Ključni koncepti

2.1 Šta je civilno društvo?

Iako nema preciznu definiciju, civilno društvo se široko shvata kao „arena izvan porodice, tržišta i države“.^{2,3} Njegove komponente često se objašnjavaju onim što nisu, kao što su „nevladini“, „neprofitni“ i „nekomercijalni“ entiteti, a ne onim što zapravo jesu. Civilno društvo se, u principu, najbolje shvata kao **raznoliko tijelo civilnih aktera, zajednica i formalnih ili neformalnih udruženja sa širokim rasponom uloga, koji se angažiraju u javnom životu sa težnjom za unapređivanje zajedničkih vrijednosti i ciljeva**. Akteri civilnog društva obično uključuju: lidere zajednice i grupa; organizacije na lokalnom nivou, vjerske lidere i vjerski orijentisane organizacije; online grupe i zajednice na društvenim mrežama; međunarodne i lokalne nevladine organizacije (NVO-i); sindikate i profesionalna udruženja; dobrotvorne i filantropske fondacije; akademske i istraživačke institucije; i rekreativne grupe u zajednici.⁴

U zavisnosti od konteksta, porodica i političke stranke mogu se smatrati dijelom mozaika civilnog društva; mada češće oni to nisu. Iako pokušava da oblikuje politike djelovanja, zakone i pravila, civilno društvo ne traži da preuzme kontrolu nad državnim institucijama; zbog toga se razlikuje od političkih organizacija i stranaka koje se nadmeću za kontrolu nad vladom. Po pravilu, političke stranke se generalno ne smatraju dijelom civilnog društva, mada se ponekad smatraju

2 Report on Activities, July 2005 – August 2006, (Centre for Civil Society, London School of Economics, and Political Science) [Izveštaj o aktivnostima, juli 2005. – august 2006, Centar za civilno društvo, Londonska škola ekonomije i političkih nauka].

3 Concept and Definition of Civil Society Sustainability (Center for Strategic and International Studies, 2017) [Koncept i definicija održivosti civilnog društva, Centar za strateške i internacionalne studije, 2017].

4 Evropska unija u nedavnoj publikaciji, Višegodišnji indikativni program tematskog programa „Organizacije civilnog društva (OCD) i lokalne vlasti“ za period 2014.-2020, uključuje sljedeće primjere OCD-a: „nevladine organizacije, organizacije koje predstavljaju autohtone narode, organizacije koje predstavljaju nacionalne i / ili etničke manjine, organizacije iz dijaspore, organizacije migranata u partnerskim državama, udruženja lokalnih trgovaca i građanske grupe, zadruge, udruženja poslodavaca i sindikati (socijalni partneri), organizacije koje predstavljaju ekonomske i društvene interese, organizacije koje se bore protiv korupcije i prevare i promoviraju dobro upravljanje, organizacije za građanska prava i organizacije koje se bore protiv diskriminacije, lokalne organizacije (uključujući mreže) uključene u decentraliziranu regionalnu saradnju i integraciju, potrošačke organizacije, organizacije žena i organizacije mladih osoba, ekološke, nastavne, kulturne, istraživačke i naučne organizacije, univerziteti, crkve i vjerska udruženja i zajednice, filozofske i nekonfesionalne organizacije, mediji i sva nevladina udruženja i nezavisne fondacije.“

hibridnim organizacijama civilnog društva (OCD).^{5, 6} Slično tome, porodica, domaćinstva i mreže srodnika često su isključene iz područja građanskog društva i smatraju se dijelom privatnog domena, koji je usredsrijeđen na intimne i krvne veze.⁷

Tradicionalno, civilno društvo djeluje u stvarnom prostoru, ali inovacije informacijskih i komunikacijskih tehnologija (IKT) u posljednjih nekoliko decenija dovele su do nove oblasti angažiranja građana i suštinski promijenile način na koji se ljudi povezuju i pokušavaju da unaprijede društvene ciljeve. Od kraja 2017. godine, procijenjeno je da polovina svjetske populacije, ili oko 3,819 milijardi ljudi, aktivno koristi internet,⁸ od kojih su više od tri milijarde aktivni korisnici društvenih medija. Ova tehnološka revolucija rezultirala je širenjem zajednica građana umreženih na društvenim medijima, koje prevazilaze geografske i društvene podjele. Ove formalne ili neformalne mreže imaju mogućnost da brzo angažiraju širu javnost i mobiliziraju podršku, privlačeći pažnju na pokrete (pozitivne ili negativne), koji bi inače imali vrlo ograničen utjecaj.

2.2 Razumijevanje nasilnog ekstremizma i radikalizacije koji vode ka terorizmu (VERLT)

Postoje različite pravne, političke i akademske definicije i shvatanja terorizma, radikalizacije i nasilnog ekstremizma. Ove definicije služe različitim namjenama i nisu uvijek usklađene, što ponekad predstavlja izazov za unapređivanje dobrih praksi i izgradnju međunarodne saradnje. U principu, **nasilni ekstremizam** se odnosi na nasilje koje se opravdava, ili je u vezi s ekstremnom vjerskom, ili socijalnom, ili političkom ideologijom.

Konceptualno, nasilni ekstremizam se obično smatra širim i kompleksnijim

5 Global Civil Society: Changing the world? [Globalno civilno društvo: da li mijenja svijet?] (Scholte, J.A, 1999).

6 Conducting a DG Assessment: A framework for strategy development [Procjena demokratije u upravljanju: okvir za strateški razvoj] (USAID, 2000)

7 Neki politički teoretičari ipak smatraju porodicu i sferu doma integralnim dijelom civilnog društva. Vidjeti: Gender and Civil Society [Rod i civilno društvo] (Jude Howell, GCS Knowledge Base, 2005).

8 Vidjeti: www.statista.com

pojmom od terorizma.⁹ Plan aktivnosti za prevenciju nasilnog ekstremizma Generalnog sekretara Ujedinjenih naroda navodi da „nasilni ekstremizam obuhvata širu kategoriju manifestacija i da postoji rizik da sjedinjavanje dva pojma može dovesti do opravdanja previše široke primjene mjera protuterorizma, uključujući i oblike ponašanja koji ne bi trebali da budu kvalificirani kao teroristički akti.”¹⁰ Postoje značajni semantički i konceptualni izazovi u terminologiji, koji se odnose na nasilni ekstremizam i terorizam, posebno sa stanovišta ljudskih prava.¹¹

Radikalizacija se odnosi na proces u kojem pojedinac sve više zagovara ili podržava ekstremističke ideje. To je koncept sa različitim interpretacijama. Ponekad se ovaj pojam koristi na način koji podrazumijeva implicitnu vezu između radikalnih ideja i nasilja. Ove interpretacije su problematične, ne samo zato što se neće svi koji imaju radikalne ideje uključiti ili podržati nasilno djelovanje, već i zato što je mogućnost zastupanja ideja - bez obzira na njihovu prirodu - zagarantirana i zaštićena kao temeljno ljudsko pravo.¹² Pravo na slobodu izražavanja štiti i stavove koje neki mogu smatrati radikalnim ili ekstremnim i uključuje ideje „koje vrijeđaju, šokiraju ili uznemiravaju državu ili bilo koji sektor stanovništva”.¹³ Radikalne ideje također se mogu razumjeti u pozitivnom svjetlu kao poticaj društvenih promjena. Naprimjer, zagovornici univerzalnog prava glasa i ukidanja ropstva nekada su smatrani predstavnicima radikalnih ideja, jer su se suprotstavljali prevladavajućim normama tog vremena.

OSCE ima specifičnu i hotimičnu terminologiju za ove koncepte: nasilni ekstremizam i radikalizacija koji vode ka terorizmu (VERLT). „Radikalizacija koja vodi ka terorizmu“ odnosi se na „dinamičan proces kojim pojedinac počinje da prihvata terorističko nasilje kao mogući, možda čak i legitimni, postupak. Ovo na kraju može, ali ne mora, dovesti osobu do toga da zastupa, daje podršku ili se angažira u terorizmu.”¹⁴ Ovim terminom naglašava se važnost razlikovanja između krivične i legalne aktivnosti.

9 Vidjeti: Countering Violent Extremism Literature Review [Recenzija literature o suprotstavljanju nasilnom ekstremizmu] Nasser-Eddine, Garnham, Agostino and Caluya (2011); Violent Extremism [Nasilni ekstremizam] Glazzard and Zeuthen (2016); CVERLT: Ideas, Recommendations, and Good Practices from the OSCE Region, [CVERLT: ideje, preporuke i dobre prakse iz regije OSCE-a] Neumann (2017).

10 Plan of Action to Prevent Violent Extremism: Report of the Secretary-General (United Nations General Assembly Seventieth Session) [Plan akcije za prevenciju nasilnog ekstremizma: Izvještaj Generalnog sekretara (Sedamnaesta sjednica Generalne skupštine Ujedinjenih naroda, A/A/70/674)].

11 UN Doc. /HRC/31/65 Izvještaj specijalnog izvjestioca o unapređenju i zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda u suprotstavljanju terorizmu.

12 Pravo na slobodu mišljenja bez uznemiravanja i izražavanje zaštićeno je članom 19. Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima, koju je usvojila Generalna skupština Ujedinjenih naroda 1948. godine, i osnažila članom 19. Međunarodnog sporazuma o civilnim i političkim pravima koji je usvojila Generalna skupština Ujedinjenih naroda 1966. godine.

13 ECtHR, Handyside v. United Kingdom, Application No. 5493/72, 7. decembar 1976. godine.

14 Preventing Terrorism and Countering Violent Extremism and Radicalization that Lead to Terrorism: A Community-policing approach [Prevenција terorizma i suprotstavljanje nasilnom ekstremizmu i radikalizaciji koji vode ka terorizmu: Pristup putem rada policije u zajednici] (OSCE TNTD i ODIHR, 2014).

2.3 Programi i strategije u prevenciji i suprotstavljanju VERLT-u

Prevencija i suprotstavljanje nasilnom ekstremizmu i radikalizaciji koji vode ka terorizmu (P/CVERLT) odnosi se na spektar politika, programa i intervencija, čiji je cilj prevencija i suprotstavljanje ekstremizmu povezanim sa radikalizacijom u terorizam. Ponovno, okvir koji je usvojio OSCE naglašava vezu između radikalizacije/ekstremizma i činova nasilja i krivičnog djela terorizma, i na taj način izričito naglašava važnost očuvanja temeljnih sloboda u radu na prevenciji ovih sigurnosnih prijetnji.

U svrhu ovog Vodiča, P/CVERLT se razlikuje od protuterorizma, jer se ne fokusira na teroriste ili terorističke aktivnosti direktno putem istrage, hapšenja ili krivičnog gonjenja. Umjesto toga, P/CVERLT je fokusiran na: (I) prevenciju i suprotstavljanje procesima radikalizacije koji mogu dovesti do terorizma; (II) rješavanje i smanjenje nepravdi i strukturalnih, socijalnih, ekonomskih i političkih okolnosti koje mogu pogodovati nasilnom ekstremizmu; (III) pomaganje onima koji su već radikalizirani da se odreknu nasilja ili deradikaliziraju i reintegriraju u društvo; i (IV) izgradnju otpornosti zajednice na VERLT. Nasuprot tome, protuterorizam se odnosi na niz aktivnosti koje, prije svega, poduzimaju organi za provedbu zakona, obavještajne agencije, a ponekad i vojska „koja ima za cilj prevenciju terorističkih zavjera i razbijanje terorističkih organizacija.”¹⁵ Iako strategije P/CVERLT-a prvenstveno osmišljavaju i vode državni organi, njihova provedba nije ograničena samo na vladine aktere, već uključuje širok spektar aktera.

Drugi analogni ili preklapajući termini koji se koriste u međunarodnoj zajednici uključuju: suprotstavljanje nasilnom ekstremizmu (CVE), prevenciju nasilnog ekstremizma (PVE) i suprotstavljanje radikalizaciji (CR). Jedna od definicija CVE-a je „proaktivno djelovanje na suzbijanju napora nasilnih ekstremista da radikaliziraju, regrutiraju i mobiliziraju sljedbenike sa ciljem angažiranja u aktima nasilja, kao i adresiranje specifičnih faktora koji olakšavaju i omogućavaju regrutaciju nasilnih ekstremista i radikalizaciju u nasilje.”¹⁶ CVE je odgovarajuća skraćenica koja je češće u upotrebi u okviru Ujedinjenih naroda i među razvojnim agencijama. Ona naglašava adresiranje i ublažavanje

15 Countering Violent Extremism and Radicalisation that Lead to Terrorism: Ideas, recommendations, and good practices from the OSCE Region [Suprotstavljanje nasilnom ekstremizmu i radikalizaciji koji vodi ka terorizmu: ideje, preporuke i dobre prakse iz regije OSCE-aj] (Neumann, OSCE 2017).

16 Department of State and USAID Joint Strategy on Countering Violent Extremism (U.S. Department of State and USAID, 2016) [Zajednička Strategija Ministarstva vanjskih poslova SAD-a i USAID-a o suprotstavljanju nasilnom ekstremizmu (Ministarstvo vanjskih poslova SAD-a i USAID, 2016)].

okolnosti koje doprinose pojavi terorizma i osnovnih uzroka terorizma, kao što su: slaba uprava, isključive društvene strukture i neadekvatno obrazovanje.¹⁷ Termin „suprotstavljanje radikalizaciji“ također naglašava prevenciju i, prema jednoj definiciji, „nastoji da spriječi radikalizaciju neradikaliziranih populacija. Cilj je stvaranje otpornosti kod pojedinaca i zajednica na kognitivnu i/ili nasilnu radikalizaciju, kroz različite neprisiljene načine.“¹⁸ Ukratko, ovi termini u svojoj osnovi obuhvataju proaktivne i preventivne napore.

Spektar aktivnosti, programa i vrsta angažmana koji spadaju pod P/CVERLT je širok i obuhvata napore na međunarodnom, regionalnom, centralnom nivou, kao i na nivou zajednice i pojedinca.¹⁹ Specifične pravce djelovanja određuju prioritetne oblasti koje su utvrđene strateškim okvirom svake vlade. Najzad, na vrste pristupa i programa utječu, između ostalog, priroda prijetnje, kao i prevladavajuće društvene norme i političke okolnosti, strukture upravljanja, resursi, kapaciteti, procjene rizika i tradicije.

Dva uobičajena načina podjele P/CVERLT programa su po **tipu**: izgradnja svijesti, obuka, strateška komunikacija, itd, ili po **funkciji**: prevencija, intervencija i rehabilitacija. Neke vrste programa mogu potpadati pod više funkcionalnih oblasti. Neki stručnjaci sugeriraju da mjere za smanjenje nasilja uličnih bandi ili modeli javnog zdravlja mogu biti korisni za razvoj i grupiranje P/CVERLT programa.^{20, 21}

Programi prevencije – programi koji nastoje da smanje privlačnost nasilnog ekstremizma i izgrade otpornost na njegov utjecaj i širenje. Neki od tipova ovakvih programa su: podizanje svijesti u školama o prijetnjama nasilnog ekstremizma, javne kampanje i debate u zajednici, međureligijski i intrareligijski dijalog, edukacija nastavnika i lidera u zajednici s ciljem prepoznavanja i pružanje podrške pojedincima podložnim radikalizaciji, oglašavanje u medijima i pokretanje kampanja sa alternativnim/kontranarativnim porukama i izgradnja povjerenja zajednice u policiju.

17 Plan of Action to Prevent Violent Extremism: Report of the Secretary-General (United Nations General Assembly Seventieth Session) [Plan akcije za prevenciju nasilnog ekstremizma: Izvještaj Generalnog sekretara (Sedamnaesta sjednica Generalne skupštine Ujedinjenih naroda, A/A/70/674)].

18 Preventing Violent Radicalization in America (National Security Preparedness Group, Bipartisan Policy Center, 2011) [Prevencija nasilne radikalizacije u Americi (Nacionalna grupa za sigurnosnu spremnost, Bipartisan politički centar)].

19 Taking Stock: Analytic Tools for Understanding and Designing P/CVE Programs (Holmer and Bauman, USIP, August 2018) [Razmatranja: analitički instrumenti za razumjevanje i razvoj P/CVE programa (Holmer i Bauman, USIP, august 2018)].

20 Canaries in the coal mine: Interpersonal violence, gang violence, and violent extremism through a public health prevention lens [Rana upozorenja: Interpersonalno nasilje, nasilje uličnih bandi i nasilni ekstremizam kroz prizmu prevencije javnog zdravlja] (Eisenman D.P., Flavahan L., 2017).

21 Promising Practices in Engaging youth in Peace and Security and P/CVE [Obećavajuće prakse u angažiranju mladih ljudi za mir, sigurnost i P/CVE] (USAID, PEPFAR, YouthPower).

Programi intervencije – programi koji za ciljnu grupu imaju „rizičnu“ publiku i nastoje da interveniraju u procesu radikalizacije pojedinca u terorizam, prije nego što dođe do počinjenja krivičnog djela. Tipovi programa koji spadaju u ovu kategoriju ponekad se nazivaju „programi za izlaz“. Programi su dobrovoljni i uključuju referalne mehanizme, psihološku podršku, mentorstvo, teološko/doktrinarne debate i edukaciju i podršku u svrhu zapošljavanja, itd

Programi rehabilitacije – programi čija su ciljna grupa pojedinci radikalizirani u nasilje, a moguće i njihove porodice, a koji se nalaze u različitim fazama radikalizacije. Tipovi programa uključuju programe deradikalizacije/odricanja nasilja u zatvorima, kao i programe poslije odsluženja zatvorske kazne koji se fokusiraju na rehabilitaciju i ponovnu integraciju počinioca terorističkih akata i povratnika sa stranih ratišta i njihovo vraćanje u društvo. Neki od programa nude školovanje i zanatske obuke, savjetovanje, mogućnosti za zapošljavanje i ideološku reedukaciju, itd.

Politika i programi P/CVERLT-a koje osmišljavaju i provode vlade i akteri civilnog društva trebali bi biti usmjereni na sve oblike nasilnog ekstremizma, uključujući ultranacionalistički, kao i krajnje desničarski ili krajnje ljevičarski ekstremizam. Jednako važno je da ovi programi štite ljudska prava i ne krše građanske slobode, posebno slobodu mišljenja i izražavanja, udruživanja, vjere ili uvjerenja, i da ne stigmatiziraju određene zajednice ili grupe. Ova prava naročito su u opasnosti u nastojanjima da se spriječi VERLT, stoga vlade moraju voditi računa o tome da su sva ograničenja legitimna, neophodna i proporcionalna.²² Pored osiguravanja da programi P/CVERLT-a ne narušavaju ljudska prava, također je važno zapamtiti da promoviranje ljudskih prava, samo po sebi, predstavlja snažan način odvratanja od nasilnog ekstremizma i terorizma.²³

22 Preventing Terrorism and Countering Violent Extremism and Radicalization that Lead to Terrorism: A community-policing approach [Prevenција terorizma i suprotstavljanje nasilnom ekstremizmu i radikalizaciji koji vode ka terorizmu: Pristup putem rada policije u zajednici] (OSCE TNTD i ODIHR, 2014).

23 Plan of Action to Prevent Violent Extremism: Report of the Secretary-General (United Nations General Assembly Seventieth Session) [Plan akcije za prevenciju nasilnog ekstremizma: Izvješčaj Generalnog sekretara (Sedamnaesta sjednica Generalne skupštine Ujedinjenih naroda, A/A/70/674)].

3. Uloga civilnog društva u prevenciji i suprotstavljanju VERLT-u

3.1 Dodatna vrijednost civilnog društva

Postoji širok međunarodni konsenzus da naponi u suprotstavljanju terorizmu, usvojeni proteklih decenija, nisu dovoljno umanjili privlačnost ekstremnih ideologija i spriječili širenje nasilnog ekstremizma. Kao što je istaknuto u Akcionom planu Ujedinjenih naroda za prevenciju nasilnog ekstremizma i različitim političko-strateškim dokumentima ključnih međunarodnih organizacija koje rade na pitanjima sigurnosti, tradicionalni instrumenti za suprotstavljanje terorizmu često su usmjereni na simptome, ali ne i na pokretače nasilnog ekstremizma. Vlade imaju odgovornost da obezbijede sigurnost i poštivanje ljudskih prava, kao i da podržavaju vladavinu prava i primjenjuju politiku borbe protiv diskriminacije, marginalizacije i isključivanja. Ovo se smatra važnim komponentama svake strategije za suprotstavljanje prijetnji nasilnog ekstremizma.²⁴ Ipak, neke nepravde, koje nasilne ekstremističke grupe iskorištavaju, su izvan domašaja vlada. Akteri civilnog društva često su bolje pozicionirani, kredibilniji, upućeniji i imaju više iskustva u radu s određenim grupama, te su zbog toga u prilici da pomognu u identificiranju i rješavanju

²⁴ Plan of Action to Prevent Violent Extremism: Report of the Secretary-General (United Nations General Assembly Seventieth Session) [Plan akcije za sprečavanje nasilnog ekstremizma: Izveštaj Generalnog sekretara (Sedamnaesta sjednica Generalne skupštine Ujedinjenih naroda, A/A/70/674)]

nepravdi koje tište pojedince i time ih čine podložnijim VERLT-u.

Razni dokumenti OSCE-a u proteklim godinama, posebno Ministarska deklaracija 4/15, snažno su ohrabрили државе članice da primjenjuju multisektorski pristup i proaktivno angažiraju civilno društvo i druge aktere u zajednici u naporima P/CVERLT-a.²⁵ Jedna od glavnih prednosti primjene pristupa P/CVERLT-u u koje je uključeno cjelokupno društvo je njegova inkluzivnost. Zaista, nedostatak odgovornosti vlade i društvena i politička isključenost ponekad su faktori koji raspiruju nasilni ekstremizam. Postoji veliki broj razloga zbog kojih je civilno društvo od ključne važnosti za P/CVERLT:

- Civilno društvo ima **kapacitete i iskustvo** u radu na programima koji potiču mirna i inkluzivna društva i ublažavaju strukturne uslove koji doprinose širenju nasilnog ekstremizma. Iako ovi programi možda ne spadaju eksplicitno pod rubriku P/CVERLT-a, oni se često smatraju značajnim za P/CVERLT. Neki od ovih programa fokusiraju se na izgradnju mira, reintegraciju stanovništva pogođenog ratom, dobro upravljanje i vladavinu prava, ljudska prava, prava žena i rodna pitanja, međureligijski dijalog i transformaciju sukoba, angažiranje mladih, prevenciju kriminala i upotrebe droge, itd.
- Napori civilnog društva često su **lokalno usmjereni, imaju pristup, legitimitet i utjecaj**, a potiču od stvarne brige za blagostanje i sigurnost svojih zajednica. To ih čini pouzdanim saveznicima koji su spremni da budu inovativni, raznovrsni i spremniji za preuzimanje rizika kako bi adresirali sigurnosna pitanja koja brinu njihove zajednice.
- Civilno društvo često **dobro poznaje** lokalnu dinamiku, trendove i pokretače nasilnog ekstremizma i predstavlja **najbolji mehanizam „ranog upozorenja“** na nove prijetnje. Ovo im omogućava da pravovremeno interveniraju i djeluju u skladu sa kontekstom.
- Civilno društvo često radi sa marginaliziranim grupama, promovira političko **učesće i pruža prostor za rješavanje zahtjeva i nepravdi** koje ih tište. Ovim mogu potencijalno pomoći u smirivanju tenzija između vlasti i

²⁵ Vidjeti: "Strengthening co-ordination and coherence in the OSCE's efforts to address transnational threats" [Jačavanje koordinacije i koherencije u naporima OSCE-a u adresiranju transnacionalnih prijetnji] (OSCE MC.DEC/9/11), "The OSCE role in countering the phenomenon of foreign terrorist fighters in the context of the implementation of United Nations Security Council Resolution 2133" [Uloga OSCE-a u borbi protiv fenomena stranih boraca u kontekstu implementacije Rezolucije 2133 Vijeća sigurnosti Ujedinjenih naroda] (MC.DOC/5/14), "Preventing and countering violent extremism and radicalization that lead to terrorism" [Prevencija i suprotstavljanje nasilnom ekstremizmu i radikalizaciji koji vode ka terorizmu] (MC.DOC/4/15), i "Strengthening OSCE efforts to prevent and counter -terrorism" [Ojačavanje napora OSCE-a u prevenciji i suprotstavljanju terorizmu] (MC.DOC/1/16).

zajednice, dovoditi u pitanje narative nasilnog ekstremizma i suzbiti napore nasilnih grupa da iskoriste nepravde u zajednici u cilju regrutiranja.

- Civilno društvo može se regionalno i međunarodno **povezati**, postati veća zajednica aktera civilnog društva i praktičara koji rade kroz relevantne discipline. Njihova lokalna usmjerenost, i u isto vrijeme šira povezanost, omogućava im razmjenu i usavršavanje dobrih praksi.^{26, 27, 28, 29}

3.2 Ključni akteri civilnog društva u P/CVERLT-u

Mladi ljudi, žene i lideri zajednice, uključujući i vjerske lidere, ključni su akteri civilnog društva, koji mogu dati značajne i trajne doprinose prevenciji i suprotstavljanje VERLT-u. Strateški P/CVERLT okviri i politički dokumenti sve više pozivaju na fokusiranje i davanje podrške ulozi ovih aktera. Posebno se žene i mlade osobe prepoznaju kao pokretači društvenih promjena i kao neprocjenjivi partneri u P/CVERLT-u. Lideri zajednice od ključnog su značaja za njegovanje kulture tolerancije i otvorenog dijaloga, kao i za rad sa kategorijom ranjivih članova zajednice, kako bi odbacili nasilne ideologije.^{30, 31}

Mladi

Mladi ljudi su za ekstremističke organizacije glavna meta za regrutaciju i mobilizaciju. Bez obzira na državu, vjeroispovijest, socijalno porijeklo ili nivo obrazovanja, mladi čine društvenu grupu koja je najranjivija u kontekstu nasilnog ekstremizma. Psiholozi ovu ranjivost pripisuju brojnim faktorima, uključujući, ali ne i ograničavajući, na potragu mladih za identitetom, osjećajem smisla, zajedništva, svrhom, prepoznavanjem i pripadnošću. Njihova prirodna impulsivnost i spremnost da preuzmu veće rizike također mogu biti faktori koji

26 10 Reasons Why Civil Society Is an Ally and Not an Adversary in the Struggle Against Violent Extremism [Deset razloga zašto je civilno društvo saveznik, a ne suparnik u suprotstavljanju nasilnom ekstremizmu.] (Global Solutions Exchange, 2017).

27 Engaging Civil Society in Countering Violent Extremism: Experiences with the UN Global Counter-Terrorism Strategy [Angažiranje civilnog društva u suprotstavljanju nasilnom ekstremizmu: Iskustva sa globalnom protuterorističkom strategijom Ujedinjenih naroda] (Van Ginkel, ICCT Hag, 2012).

28 Friend Not Foe: Opening spaces for civil society engagement to prevent violent extremism [Priatelj, ne neprijatelj]: Otvaranje prostora za angažman civilnog društva u prevenciji nasilnog ekstremizma] (Cortright et al, 2011).

29 Barcelona Declaration: Plan of Action of the Euro-Mediterranean civil society to prevent all forms of violent extremism [Deklaracija iz Barcelone: Akcioni plan za civilno društvo Euro-Mediterrana za prevenciju svih oblika nasilnog ekstremizma] (Observatory to Prevent Extremist Violence, 2017).

30 Plan of Action to Prevent Violent Extremism: Report of the Secretary-General (United Nations General Assembly Seventieth Session) [Plan akcije za prevenciju nasilnog ekstremizma: Izvještaj Generalnog sekretara (Sedamnaesta sjednica Generalne skupštine Ujedinjenih naroda, A/A/70/674)].

31 Council Conclusions on EU External Action on Counter-Terrorism, General Secretariat of the Council [Zaključci Vijeća o suprotstavljanju terorizmu van EU, Generalni sekretarijat Vijeća, Vijeće Evropske unije, Brisel, 19. juni 2017].

doprinosu njihovoj sklonosti ka pridruživanju grupama ili pokretima koji mogu zagovarati nasilje.^{32, 33}

Pored toga, mladi također mogu biti jedan od najistaknutijih izvora otpornosti prema VERLT-u, ako se njihovoj energiji, aktivizmu i inovativnim idejama dâ odgovarajuća podrška, te ukoliko se one konstruktivno usmjeravaju. Akcioni plan Ujedinjenih naroda za prevenciju nasilnog ekstremizma naglašava važnost posvećivanja posebne pažnje na 1,8 milijardi mladih žena i muškaraca koji predstavljaju značajne partnere u P/CVERLT-u, i poziva države članice Ujedinjenih naroda da identificiraju prave instrumente za podršku i osnaživanje mladih u njihovoj borbi za mir.³⁴ OSCE poziva na angažiranje i osnaživanje mladih kroz: stvaranje prilika za njihovo učestvovanje u javnom životu kroz promoviranje ljudskih prava, dijaloga i demokratskih principa; olakšavanje pristupa socijalnim uslugama; jačanje obrazovnih mogućnosti i pristup zapošljavanju.³⁵

Predstavnici mladih, aktivisti, volonteri i mladi stručnjaci često se efektivno angažiraju u preventivnim programima na lokalnom nivou – kako u realnom svijetu, tako i na internet mreži - angažiranjem svojih vršnjaka i/ili njihovih zajednica i podizanjem svijesti o potencijalnim negativnim posljedicama terorističkih grupa, te pružanjem pozitivnih alternativnih ideja. Omogućavanje dijaloga još je jedna oblast angažmana uobičajena za mlade. Ovaj praktični pristup pruža mogućnosti za promišljanje i konstruktivnu raspravu o temama, kao što su: lični i društveni razvoj, obrazovanje, nezavisnost, pravda, čast, identiteti, rodne norme, pripadnost, postkonfliktno pomirenje, itd. Druge teme koje treba istražiti, a koje zahtijevaju profesionalno savjetovanje, uključuju, između ostalog, bavljenje posttraumatskim stresom, diskriminacijom, netolerancijom, nasiljem u porodici.

Žene i rodna razmatranja

Postoji širok međunarodni konsenzus među kreatorima politika djelovanja i praktičara da su naponi za uključivanje žena u P/CVERLT ključni i da ih treba intenzivirati. Njihova centralna pozicija u međunarodnim naporima za postizanje mira i sigurnosti naglašena je usvajanjem Rezolucije 1325 Vijeća

32 Countering Violent Extremism and Radicalisation that Lead to Terrorism: Ideas, Recommendations, and Good Practices from the OSCE [Suprotstavljanje nasilnom ekstremizmu i radikalizaciji koji vode ka terorizmu: ideje, preporuke i dobre prakse iz regije OSCE-a] (Neumann, OSCE 2017.).

33 Youth Engagement to Counter Violent Extremism and Radicalization that Lead to Terrorism: Report on findings and recommendations [Angažman mladih u suprotstavljanju nasilnom ekstremizmu i radikalizaciji koji vode ka terorizmu: Izvještaj o ishodima i preporukama] (Zajednički ekspertni okrugli sto Sekretarijata OSCE-a i OSCE ODIHR-a, 2013).

34 Plan of Action to Prevent Violent Extremism: Report of the Secretary-General (United Nations General Assembly Seventieth Session) [Plan akcije za prevenciju nasilnog ekstremizma: Izvještaj Generalnog sekretara (Sedamnaesta sjednica Generalne skupštine Ujedinjenih naroda, A/A/70/674)].

35 Preventing and Countering violent extremism and radicalization that lead to terrorism [Prevenција i suprotstavljanje nasilnom ekstremizmu i radikalizaciji koji vode ka terorizmu] (OSCE, 2015, Ministarska deklaracija MC.DOC/4/15).

sigurnosti Ujedinjenih naroda o ženama, miru i sigurnosti,³⁶ a konkretnije, u odnosu na P/CVERLT, kroz razvoj Rezolucije 2242 Vijeća sigurnosti Ujedinjenih naroda (2015).³⁷

Ovaj povećani angažman žena može imati koristi od dodatnih i sveobuhvatnijih pristupa koji istražuju rodnu dinamiku oko radikalizacije u terorizam i ugrađuju to znanje u P/CVERLT politike djelovanja i programske aktivnosti.^{38, 39} Rod se odnosi na društveno konstruirane uloge, ponašanja, potrebe i očekivanja koja se smatraju pogodnim za žene i muškarce u određenom društvu. Ove uloge smatraju se kontekstualno i vremenski specifičnim i promjenljivim.⁴⁰

Rodna perspektiva (tj. razmatranje razlika između rodni uloga) važna je u radu na P/CVERLT-u, jer objašnjava postojeću dinamiku moći u sociokulturnom kontekstu (tj. šta se očekuje, dozvoljava i vrednuje kod muškarca ili žene, a također i u procesima odlučivanja). Pogled kroz prizmu rodne perspektive daje dublje razumijevanje o tome kako se muškarci i žene različito bave VERLT-om, a također i na koje različite načine nasilni ekstremizam utječe na njih. Ova vrsta analize pomaže u tome da se identificiraju efikasne mogućnosti angažiranja žena u P/CVERLT-u. Pozitivni utjecaj rodnog pristupa sigurnosnim izazovima već je uspješno isproban. Integracija rodne perspektive i uključivanje žena u mirovne procese, kao i procese održavanja mira, dovela je do značajnog povećanja efikasnosti i rješenja.⁴¹

Istraživanje o ulozi žena u terorističkim aktivnostima pokazuje da je pogrešno shvatanje da su žene samo žrtve ili pasivne pristalice nasilnog ekstremizma.⁴² Poznato je da žene da imaju brojne aktivne uloge u nasilnim ekstremističkim organizacijama, od prikupljanja obavještajnih podataka, angažiranja i mobilizacije resursa, do izvršavanja samoubilačkih napada.⁴³ Ponekad nasilne

36 United Nations Security Council Resolution 1325 (2000) [Rezolucija 1325 Vijeća sigurnosti Ujedinjenih naroda] (Ujedinjeni narodi, 2000, S/RES/1325).

37 United Nations Security Council Resolution 2242 (2015) [Rezolucija 2242 Vijeća sigurnosti Ujedinjenih naroda] (Ujedinjeni narodi, 2015, S/RES/2242).

38 United Nations Security Council Resolution 2242 (2015) [Rezolucija 2242 Vijeća sigurnosti Ujedinjenih naroda] (Ujedinjeni narodi, 2015, S/RES/2242).

39 A Man's World? Exploring the roles of women in countering terrorism and violent extremism (ed. Fink, Zieger, Bhulai, Hedayah and the Global Center on Cooperative Security, 2016) [Muški svijet? Propitivanje uloge žene u suprotstavljanju terorizmu i nasilnom ekstremizmu].

40 Gender mainstreaming: Strategy for promoting gender equality [Rodna ravnopravnost: strategija za promociju rodne jednakosti] (Ured specijalnog savjetnika za rodna pitanja i unapređivanje žena) (UN Women, 2001).

41 A Man's World? Exploring the roles of women in countering terrorism and violent extremism (ed. Fink, Zieger, Bhulai, Hedayah and the Global Center on Cooperative Security, 2016) [Muški svijet? Propitivanje uloge žene u suprotstavljanju terorizmu i nasilnom ekstremizmu].

42 Women and Terrorist Radicalization, Final Report [Žene i radikalizacija u terorizam, završni izvještaj] (Sekretarijat OSCE-a i ODHR-a, 2011).

43 "Escaped Isis wives describe life in the all-female al-Khansa Brigade who punish women with 40 lashes for wearing wrong clothes" [Odbjegle nevjeste ISIL-a opisuju život ženske al-Khansa brigade koja kažnjava žene sa 40 udaraca bičem zbog nošenja pogrešne odjeće] (The Independent, 2015).

ekstremističke organizacije angažiraju žene borce kao taktičko sredstvo za ponižavanje i sramoćenje muškaraca, ne bi li izvršili utjecaj na muškarce da im se pridruže, igrajući pri tome na kartu muškosti i rodni normi.⁴⁴ Objektivna procjena uključenosti žena u aktivnosti nasilnog ekstremizma u svakom kontekstu pomaže u razotkrivanju rodni stereotipa i poboljšanju razumijevanja različiti uloga koje žene mogu imati u P/CVERLT-u.

Iako se smatraju značajnim akterima u oblasti P/CVERLT-a, žene možda ne mogu ostvariti svoj puni potencijal kao agensi pozitivni promjena u društvima gdje su nevidljive u javnom prostoru i marginalizirane u privatnom životu; njihovo osnaživanje je suštinski uslov za efikasno angažiranje u prostoru P/CVERLT-a. Istraživanja ukazuju na snažnu korelaciju između osnaživanja žena i smanjenja nasilnog ekstremizma, i obratno, između rodne nejednakosti i nasilnog sukoba. Inkluzivno angažiranje žena u P/CVERLT-u također zahtijeva da budu uključene i u kreiranje politika djelovanja i zastupljene u sektoru sigurnosti i policije. To bi osiguralo njihovo istinsko uključivanje, a ne selektivno i simboličko.⁴⁵

Žene mogu utjecati na P/CVERLT aktivnosti kao kreatorke politika, političke liderke, odgajateljice, majke, članice zajednice i aktivistkinje. One mogu oblikovati i voditi programe obrazovanja, proaktivno raditi sa ugroženim mladim osobama i stvarati snažne kontranarative, posebno kada govore kao žrtve ili preživjele iz terorističkih napada, ali i kao bivše nasilne ekstremistkinje. Jedna od ključni uloga koju mogu odigrati u oblasti P/CVERLT-a odnosi se na mogućnost da direktno interveniraju kod djevojaka i žena koje su pod rizikom od radikalizacije u terorizam, ili su već radikalizirane, i kod onih koje su se vratile sa konfliktni područja u inozemstvu, gde su možda aktivno učestvovala u nasilnom ekstremizmu. Ovo je naročito važno u kulturološki konzervativni zajednicama, gdje su komunikacija i pristup ženama ograničeni na druge rođake ženskog i muškog spola.

Važno je također shvatiti da očevi imaju značajnu ulogu u radu P/CVERLT-a, posebno za uključivanje rodni pitanja i neophodni su za kreiranje P/CVERLT programa fokusiranih na porodicu. Zbog svoje utjecajne uloge u porodičnom okruženju, oni mogu biti instrumenti u oblikovanju pozitivni nenasilni pojmovi muškosti. Ipak, ovaj potencijal tek treba da bude potpuno istražen i adekvatno iskorišten u programima P/CVERLT-a. Poticanje dodatnog i sadržajnijeg istraživanja o ulozi očeva, kako u omogućavanju, tako i u

44 From WWI to ISIS, Using Shame and Masculinity in Recruitment Narratives [Od Drugog svjetskog rata do ISIL-a – korištenje sramoćenja i muškosti u narativima za regrutaciju] (START, 2016).

45 Women and Countering Violent Extremism [Žene i suprotstavljanje nasilnom ekstremizmu] (Ildris, GSDRC 2017.).

ublažavanju utjecaja nasilnog ekstremizma, bio bi važan korak ka efikasnijoj integraciji načela rodne ravnopravnosti u programima P/CVERLT-a.⁴⁶

Lideri zajednice

Lideri zajednice mogu imati jaku ulogu kao posrednici između zajednica i državnih organa. Tako stečena partnerstva korisna su u rješavanju niza pitanja od javnog značaja, koja uključuju P/CVERLT. Rad sa liderima zajednice, kako bi oblikovali osećaj zajedničke svrhe oko P/CVERLT-a, dobra je investicija koja povećava vjerovatnoću uspješnih ishoda.⁴⁷

Rukovodstvo zajednice nije ograničeno samo na tradicionalne stereotipe, pa je zbog toga preporučljivo saradivati sa širokim spektrom članova zajednice u smislu starosne dobi, spola, etničke pripadnosti i uvjerenja, u potrazi za prepoznavanjem i angažiranjem lidera u zajednici. Vjerski lideri predstavljaju poseban oblik rukovodstva zajednice, a vjerske zajednice su neke od najorganiziranijih civilnih institucija na svijetu.⁴⁸ Vjerski lideri služe ne samo kao duhovne vođe, već i kao utjecajni donosioci odluka u zajednici i imaju i popularan i politički utjecaj. Uloga vjerskih lidera u P/CVERLT-u tako prevazilazi domen vjerske doktrine. Pored „teološkog protivotrova ekstremističkom tumačenju religije“, moguće je angažirati vjerske aktere u P/CVERLT-u u širim ulogama i iskoristiti njihov utjecaj u oblasti upravljanja, ljudskog razvoja i izgradnje mira.⁴⁹

Međutim, važno je imati u vidu negativne implikacije instrumentalizacije zajednice ili vjerskih aktera za pružanje informacija ili izvještavanje vlasti o svojim zajednicama. Dok je sigurnost svačija briga, pozicioniranje zajednice i vjerskih lidera kao doušnika podriva njihov kredibilitet i poziciju unutar zajednice. Konačno, od ključne je važnosti prepoznati da, u nekim slučajevima, vjerski lideri zastupaju neliberalne, ili čak ekstremne stavove i promoviraju netolerantne ideje. Angažiranje ideološki ekstremnih, ali nenasilnih vjerskih lidera, može biti kontraproduktivno u P/CVERLT-u.

Lideri zajednice mogu imati utjecaj u nizu aktivnosti, od rane faze prevencije, do rehabilitacije i reintegracije nasilnih ekstremnih prestupnika i povratnika sa stranih ratišta. Kao vjerodostojni akteri sa jedinstvenim znanjem o tome

46 The Role of Families in Preventing and Countering Violent Extremism: Strategic recommendations and programming options [Uloga porodice u prevenciji i suprotstavljanju nasilnom ekstremizmu: Strateške preporuke i opcije programiranja] (Global Counterterrorism Forum, 2016).

47 Ankara Memorandum on Good Practices for a Multi-Sectoral Approach to Countering Violent Extremism [Memorandum iz Ankare o dobrim praksama za multisektorski pristup suprotstavljanju nasilnom ekstremizmu] (Global Counterterrorism Forum, 2012 i 2013).

48 Engaging Religion and Religious Actors in Countering Violent Extremism [Uključivanje vjere i vjerskih lidera u suprotstavljanje nasilnom ekstremizmu] (Mandaville and Nozell, USIP 2017).

49 Ibid.

koje poruke imaju odjeka kod kojih ranjivih članova zajednice, oni mogu biti veoma efikasni komunikatori alternativnih narativa. Posebno mogu iskoristiti svoj položaj autoriteta, vjerodostojnosti i bliskih veza sa članovima zajednice, kako bi mlade ljude podučavali o vrijednostima mira i tolerancije, te izgradili otpornost na poruke mržnje.⁵⁰

3.3 Drugi važni akteri u P/CVERLT-u

Efikasnost pristupa „saradnje cijelokupnog društva“ u P/CVERLT-u u velikoj mjeri zavisi od aktivnog i kontinuiranog učešća širokog spektra aktera u njegovoj implementaciji. Pored ključnih aktera civilnog društva opisanih u gornjem dijelu teksta, drugi važni akteri uključuju odgajatelje/nastavnike, policijske službenike, naučne radnike/istraživače, bivše nasilne ekstremiste, informacijsku tehnologiju i sektor društvenih medija, novinare i medijske specijaliste. Također je važno priznati utjecaj kontraproaktivnih aktera u zajednici, kao i formalnih ili neformalnih lokalnih organizacija koje bi mogle imati negativan utjecaj na program P/CVERLT-a. U donjem dijelu teksta je detaljnije, mada ne i kompletno, istraživanje niza aktera koji mogu imati direktan i pozitivan utjecaj na terenu.

- **Edukatori/nastavnici/škole** - škole su posebno podložne utjecaju VERLT -a, jer su to središta društvene interakcije, gdje se mladi susreću i grade lične i društvene identitete. Edukatori, kao praktičari i lideri na prvoj liniji, imaju ključnu ulogu u sprečavanju nasilnog ekstremizma, ne samo zbog njihove sposobnosti da prenose znanje kojim mogu utjecati na poglede na svijet i sistem vrijednosti učenika, već i zato što mogu da prepoznaju one koji su podložni utjecaju i kojima je potrebna podrška. Obučavanje nastavnika da razumiju rizike VERLT-a i pristup situaciji na odmjeran i konstruktivan način predstavlja važnu investiciju. Oni također mogu podržati napore P/CVERLT-a razvijanjem nastavnih planova i izradom udžbenika koji potiču poštovanje različitosti i promoviraju nenasilne društvene norme. Edukatori također mogu igrati važnu ulogu u rehabilitaciji i reintegraciji, pružanjem zanatske

50 Civic Approaches to Confronting Violent Extremism: Sector recommendations and best practices [Građanski pristup suprotstavljanju nasilnom ekstremizmu; sektorske preporuke i dobre prakse] (Barzegar et al., Report financed by the European Union, Georgia State University, British Council and Institute for Strategic Dialogue, 2016) [Barzegar et al., Izvještaj finansirala Evropska unija, Državni Univerzitet iz Georgije, British Council i Institut za strateški dijalog, 2016]

obuke i programa poboljšanja kognitivnih vještina za nasilne, ekstremističke prestupnike, kako bi ih pripremili za ponovni ulazak u društvo.⁵¹

Ipak, važno je ukazati na to da je obrazovanje instrument koji se može upotrijebiti za postizanje korisnih ili štetnih rezultata, i dok su edukatori u jedinstvenoj poziciji da utječu na razmišljanje i ponašanje svojih učenika, ne mora da znači da je ovaj način uvijek konstruktivan. Edukatori i obrazovne institucije, koji zastupaju isključive stavove i toleriraju nasilje bilo koje vrste, ne bi bili odgovarajući partneri u P/CVERLT-u.⁵²

- **Agencije za provođenje zakona/ policija u zajednici** – policijske službe odgovorne su za održavanje javnog reda i sigurnosti. Praksa rada policije u zajednici stavlja akcent na „partnerstvo i saradnju između policije i zajednice radi efikasnije i djelotvornije identifikacije, sprečavanja i rješavanja problema kriminala, straha od kriminala, pitanja fizičke sigurnosti i zaštite, socijalnih nemira i propadanja susjedstva, radi poboljšanja kvaliteta života za svakoga.”⁵³ U kontekstu P/CVERLT-a, pretpostavka je da će bliska saradnja između policijskih službi i zajednica kojima služe, rezultirati u smanjenju tenzija i nezadovoljstva, poboljšanju mogućnosti za ranije interveniranje u procesu radikalizacije u terorizam, kao i smanjivanju prijetnji javnoj sigurnosti i stvaranju otpornijih zajednica.

Ovakva partnerstva su dugoročna ulaganja koja zahtijevaju strpljenje i dosljedan trud, te povećan angažman. Stručnjaci ističu da će ti naponi prije donijeti istinske rezultate ako sastav policijskih snaga bude odražavao rasnu, etničku i vjersku različitost zajednica kojima služe. Štaviše, razvijanje jasne i transparentne politike djelovanja, koja odvaja poslove rada u zajednici od poslova prikupljanja podataka i krivičnih istraga, doprinosi očuvanju povjerenja i povećanju efikasnosti policijskog angažmana u P/CVERLT-u.⁵⁴ Savjetodavni odbori ili vijeća sigurnosti pokazali su se efikasnim forumima za diskusiju i rješavanje pitanja koja se odnose na P/CVERLT. Ovo su također korisne i transparentne platforme za civilno društvo i lidere zajednica, gdje

51 Rome Memorandum on Good Practices for Rehabilitation and Reintegration of Violent Extremist Offenders [Rimski memorandum o dobrim praksama za rehabilitaciju i reintegraciju kažnjivanih zbog nasilnog ekstremizma] (Global Counterterrorism Forum, 2012).

52 The Challenge and Promise of Using Community Policing Strategies to Prevent Violent Extremism: A call for community partnerships with law enforcement to enhance public safety, Final Report [Izazovi i mogućnosti korištenja strategije rada policije u zajednici za prevenciju nasilnog ekstremizma: poziv za stvaranje partnerstava sa agencijama za provođenje zakona radi poboljšanja sigurnosti, Završni izvještaj]. (Schanzer et al., NCJRS, 2016).

53 Preventing Terrorism and Countering Violent Extremism and Radicalization that Lead to Terrorism: A community-policing approach [Prevenција terorizma i suprotstavljanje nasilnom ekstremizmu i radikalizaciji koji vode ka terorizmu: Pristup putem rada policije u zajednici] (OSCE TNTD i ODIHR, 2014).

54 The Challenge and Promise of Using Community Policing Strategies to Prevent Violent Extremism: A call for community partnerships with law enforcement to enhance public safety, Final Report [Izazovi i mogućnosti korištenja strategije rada policije u zajednici za prevenciju nasilnog ekstremizma: poziv za stvaranje partnerstava sa agencijama za provođenje zakona radi poboljšanja sigurnosti, Završni izvještaj] (Schanzer et al., NCJRS, 2016)

moгу djelovati i pružiti povratne informacije agencijama za provedbu zakona o tekućim aktivnostima i koordinirati moguće intervencije.

- **Naučni radnici/istraživači** - efikasnost P/CVERLT politika djelovanja je neizostavno povezana sa kvalitetom istraživanja i analize koja potiče njen razvoj i usmjerava implementaciju programa. Zbog toga je integracija iskusnih istraživača, nezavisnih istraživačkih centara i akademskih institucija, kako u procesu kreiranja politika djelovanja, tako i u procesu implementacije programa P/CVERLT-a, od strateškog značaja. Istraživački P/CVERLT napori, zasnovani na dokazima koji se oslanjaju na rigorozne tehnike i objektivne metodologije procjene, češće će precizno utvrditi osnovne uzroke i dinamične trendove radikalizacije u terorizam. Zauzvrat, ovo može pomoći u stvaranju djelotvornih odgovora.

Ipak, adekvatni istraživački kapaciteti možda nisu uvijek dostupni, a vladini akteri bi trebali da razmišljaju o integriranju obuke i izgradnje kapaciteta za istraživače kao o jednoj od osnovnih elemenata P/CVERLT-a. Kvalitet istraživanja zavisi i od pristupa informacijama. Zbog toga, omogućavanjem što sistematičnijeg i frekventnijeg pristupa relevantnim i pouzdanim podacima, kreatori politika i akteri vlasti bi doprinijeli preciznijim procjenama i boljim politikama djelovanja. Još jedan korak u razvoju strateškog pristupa P/CVERLT-u bila bi uspostava foruma, kako bi se razmotrili prioriteta, dijelili rezultati istraživanja i omogućile redovne razmjene između istraživača, kreatora politika djelovanja i praktičara.

- **Bivši nasilni ekstremisti** – istovremeno postoje mogućnosti i rizici povezani s uključivanjem bivših nasilnih ekstremista u P/CVERLT aktivnosti, tj. pojedinaca koji su prestali da se angažiraju u VERLT-u.⁵⁵ Zbog ličnog iskustva u procesu radikalizacije u terorizam - i eventualne regrutacije i mobilizacije – oni dobro razumiju proces i imaju koristan uvid u to kako ga spriječiti. Njihov status osobe koja je podržala ili se bavila aktivnostima koje se odnose na terorizam, može im dati veći kredibilitet kod rizične publike, te ih potencijalno čini legitimnijim i efikasnijim komunikatorima kada govore protiv nasilnog ekstremizma. Mogu se povezati na dubljem i ličnom nivou. Dijeleći svoje priče i iskustva, oni mogu pomoći da narativi nasilnog ekstremizma izgube na sjaju, kao i da pokažu da je moguće napustiti put nasilja i ponovno izgraditi novi život. Zbog toga, bivši nasilni ekstremisti mogu imati korisnu ulogu u širokom spektru P/CVERLT aktivnosti, od podizanja svijesti i prenošenja vjerodostojnih kontranarativa, do podrške

55 Preventing Terrorism and Countering Violent Extremism and Radicalization that Lead to Terrorism: A community-policing approach [Prevenција terorizma i suprotstavljanje nasilnom ekstremizmu koji vode ka terorizmu: Pristup putem rada policije u zajednici] (OSCE TNTD i ODIHR, 2014).

programima OCD-a koje se fokusiraju na odricanje nasilja ili rehabilitaciju i reintegraciju osuđivanih nasilnih ekstremista.

Ipak, mali broj onih koji se povuku iz ekstremnih okruženja je spreman i sposoban da učestvuje u P/CVERLT aktivnostima, a kada to i učine, potrebna im je temeljna obuka, podrška i nadzor. Također, povlačenje iz nasilnog ekstremizma nije linearni već trajni proces, i postoji konstantan rizik od povratka. Jedan od glavnih nedostataka angažiranja bivših nasilnih ekstremista u podršci programima deradikalizacije/odricanja nasilja jeste da, ponekad, uprkos odricanju od aktivnog nasilja, nastavljaju da zastupaju stavove koji promoviraju netoleranciju, čime se potkopavaju drugi napori rehabilitacije.⁵⁶ Konačno, oni mogu biti najpogodniji za dopunske uloge u P/CVERLT-u nakon detaljnog treninga, redovnih provjera i procjene rizika.⁵⁷

- **Informacijske tehnologije i društveni mediji (IT sektor)** – revolucija interneta i društvenih medija razbila je tradicionalne komunikacijske barijere, stvarajući međusobno povezaniji svijet. Nasilne ekstremističke organizacije prepoznale su i iskoristile moć i neprevaziđen doseg koje imaju platforme društvenih medija, koristeći ih da motiviraju, regrutiraju i mobiliziraju podršku, vode psihološki rat, potiču i koordiniraju napade, te prikupljaju novčana sredstva. Njihova propaganda smatra ove medijske platforme oruđima koje su značajne skoro koliko i smrtonosno oružje koje se koristi na bojnopolju. S obzirom na široku stratešku i taktičku primjenu koju internet i društveni mediji imaju za nasilne ekstremiste, IT sektor ima ključnu ulogu, kako u onemogućavanju zloupotrebe platformi, tako i u podršci P/CVERLT inicijativa civilnog društva.

Većina glavnih platformi u društvenim medijima povećala je svoje aktivnosti tokom proteklih godina u cilju prepoznavanja zloupotrebe na mreži i govora mržnje, što je rezultiralo uklanjanjem velikih količina online sadržaja koji promoviraju nasilni ekstremizam. Ove aktivnosti se moraju pažljivo koristiti u okviru parametara zakona koji štite slobodu govora. Dodavanje proaktivnijeg pristupa ovoj reaktivnoj poziciji može dovesti do još boljih rezultata. IT kompanije imaju tehnološke kapacitete i resurse da razviju, u partnerstvu s organizacijama civilnog društva i mladima vičnim IT-u, prilagođene komunikacijske strategije i kampanje koje dovode u pitanje narative nasilnog ekstremizma i promoviraju kulturu tolerancije, dijaloga i nediskriminacije. Oni također mogu poticati i podržavati istraživanja o zloupotrebi i eksploataciji interneta i platformi na društvenim medijima od strane nasilnih ekstremnih

56 Returning Foreign Fighters and the Reintegration Imperative [Povratnici sa stranih ratišta i nužnost reintegracije] (Holmer and Shtuni, United States Institute of Peace, 2017).

57 Dos and don'ts of involving formers in PVE/CVE work [Uključivanje bivših nasilnih ekstremista u PVE/CVE aktivnosti: prednosti i mane] (RAN C&N and RAN Exit, 2017).

organizacija i tako pomoći kreatorima politika da razviju efikasnija rješenja. Ostali naponi mogu se fokusirati na osnaživanje žrtava da se uključe u P/CVERLT aktivnosti, pružajući im mogućnost korištenja online foruma gdje mogu podijeliti svoje priče.⁵⁸

- **Mediji / reporteri** - Internet revolucija je u posljednje dvije decenije preoblikovala medijsko okruženje, gdje sredstva masovne komunikacije više nisu ekskluzivni domen profesionalnih novinara. Glavni (mainstream) mediji se sve više bore za prostor izvještavanja sa manjim portalima, a identifikacija pouzdanih izvora predstavlja sve veći izazov. Način na koji se nasilje i incidenti koji se odnose na ekstremizam pojavljuju u medijima ima dubok utjecaj na dinamiku zajednice, sigurnost i napore P/CVERLT-a. Pristrasno izvještavanje u vijestima može polarizirati zajednice, promovirati netoleranciju i mržnju i ojačati ili pogoršati faktore koji pogoduju radikalizaciji u terorizam. Iako osnovni principi etičkog novinarstva nude dobar okvir za profesionalno izvještavanje o vijestima, izvještavanje o osjetljivom pitanju, kao što je nasilni ekstremizam, zahtijeva razumijevanje zakona koji se odnose na pravo na privatnost i pretpostavku nevinosti.

Uloga odgovornih, objektivnih i profesionalnih novinara u P/CVERLT-u nije ograničena samo na to da budu vatrogasci „digitalnih požara”⁵⁹ izazvanih pogrešnim ili zlonamjernim dezinformacijama. Novinari i medijska udruženja mogu koristiti svoju tehničku ekspertizu za obučavanje aktera civilnog društva u razvoju i distribuciji utjecajnih alternativnih poruka i kontranarativa, informativnih kampanja i kulturološki osjetljivih P/CVERLT materijala.⁶⁰ Oni također mogu pružiti prostor i razvijati pozitivne poruke u zajednici. Štaviše, izgradnja kapaciteta za medijske praktičare može se fokusirati i na sticanje znanja o terminologiji i osnovnim principima P/CVERLT-a, kao i na praktične smjernice o izbjegavanju indirektno promocije nasilnog ekstremističkog sadržaja, slika ili poruka u izvještavanju, senzacionalističkog ili provokativnog rječnika ili stigmatizacije pojedinih etničkih ili vjerskih zajednica.

- **Neliberalni akteri civilnog društva** - rad organizacija civilnog društva vrlo je često konstruktivan i rezultira aktivnostima i programima koji promoviraju dobro upravljanje i borbu protiv korupcije, vladavinu prava, zaštitu ljudskih prava i humanitarnu pomoć. Ipak, važno je priznati da civilno društvo i građanske organizacije ne pokušavaju uvijek i isključivo da promovišu mir,

58 Plan of Action to Prevent Violent Extremism: Report of the Secretary-General (United Nations General Assembly Seventieth Session) [Plan akcije za sprečavanje nasilnog ekstremizma: Izvještaj Generalnog sekretara (Sedamnaesta sjednica Generalne skupštine Ujedinjenih naroda, A/A/70/674)].

59 Digital Wildfires in a Hyperconnected World [Digitalni požari u umreženom svijetu] (World Economic Forum, 2013).

60 Mightier than the sword? The role of the media in addressing violence and terrorism in South Asia [Moćnije od mača? Uloga medija u adresiranju nasilja i terorizma u Južnoj Aziji] (Center on Global Counterterrorism Cooperation, 2013).

društveni napredak i nediskriminaciju. Naprimjer, neke lokalne organizacije pokušavaju da promoviraju rasističke i diskriminatorne ciljeve.⁶¹ U nekim slučajevima, udruženja civilnog društva promoviraju kaste i klasne predrasude, homofobiju, seksizam ili opresiju osoba s invaliditetom. U drugim slučajevima, poznato je da su vjerski orjentisane organizacije poticale nasilje zasnovano na rasnoj, etničkoj, nacionalnoj ili vjerskoj pripadnosti.

U aktivnostima borbe protiv terorizma otkriveno je da su se subjekti, koji ponekad funkcioniraju formalno ili neformalno kao tzv. kulturna udruženja, forumi za mlade ili vjerske dobrotvorne organizacije angažirali u aktivnostima koje se odnose na terorizam, ili su zastrašivali i uzimali za metu aktiviste i istraživačke novinare koji pišu protiv nasilnog ekstremizma ili ga razotkrivaju. Empirijska istraživanja ukazuju na to da su ove grupe sa margine često djelovale u zajednicama koje su pokazale nesrazmjerno visoke stope učešća u nasilnim ekstremističkim aktivnostima.⁶² Iako u fokusu interesovanja policije, u mnogim slučajevima nisu svi prekinuli svoje aktivnosti; umjesto toga, oni su se prilagodili i djelovali na skriveniji način. Treba uzeti u obzir prisustvo, motivaciju i aktivnosti ovih aktera prilikom osmišljavanja i implementacije intervencija P/CVERLT-a, i to ima ključnu ulogu u poboljšanju njihove efikasnosti, utjecaja i sigurnosti. Međutim, vlade moraju imati jasne dokaze o kriminalnim aktivnostima i namjerama takvih organizacija prije nego ih etiketiraju, kako bi se izbjeglo nepravedno ili neadekvatno cenzuriranje ovih grupa samo zato što zastupaju suprotne stavove ili izražavaju neslaganje.

61 Towards a Global Polity: Future trends and prospects [Put ka globalnom ustroju: trendovi i izgledi] (Higgott, Morten Ougaard, ed., Routledge, 2002).

62 Dynamics of Radicalization and Violent Extremism in Kosovo [Dinamika radikalizacije i nasilnog ekstremizma na Kosovu] (Shtuni, USIP, 2016).

4. Kontekst Jugoistočne Evrope

Mnogo je postignuto u proteklih nekoliko decenija u Jugoistočnoj Evropi u smislu razvoja dinamičnog i pluralističkog civilnog društva. Uprkos stalnim izazovima, civilno društvo se čvrsto pozicioniralo na čelu transformativnih pokreta, sa težnjom da se regija što prije nađe na putu tranzicije od svoje autoritarne prošlosti obilježene ratovima do demokratske transformacije i pomirenja. Broj i raznolikost OCD-a bilježili su stabilan rast, i dok ova realnost ne mora nužno govoriti o efikasnosti, ona govori o pomaku. Njihov angažman fokusiran je na razne teme koji se odnose na izgradnju mira, stabilizaciju, postkonfliktna pitanja, demokratizaciju, dobro upravljanje i vladavinu prava.

Veliki broj OCD-a osnovan je nakon oružanih sukoba devedesetih godina prošlog stoljeća u regiji, prvenstveno radi provođenja programa finansiranih iz inozemstva, posvećenih humanitarnoj pomoći i rekonstrukciji. Neke od ovih OCD-a postepeno su se pretvorile u subjekte specijalizirane za davanje podrške dobrom upravljanju i za stvaranje transparentnih i odgovornih javnih institucija; kasnije nastale organizacije uglavnom su se fokusirale na promoviranje mladih, žena i manjinskih prava i dale svoj doprinos u procesu pridruživanja Evropskoj uniji.⁶³

Uprkos svojim postignućima, civilno društvo u Jugoistočnoj Evropi reflektira neke od strukturalnih problema društava u kojima djeluju. Iako se specifična pitanja razlikuju u čitavoj regiji, scena u kojoj djeluje civilno društvo u Jugoistočnoj Evropi ponekad se opisuje kao fragmentirana i etnički segmentirana, nedovoljno zasnovana na članstvu, pretjerano zavisna od finansijske i političke podrške

63 "Public Pulse Analysis Perceptions of Civil Society in Kosovo" [Analiza javnog pulsa percepcije civilnog društva na Kosovu] (UNDP, 2016).

međunarodnih donatora, te da nedovoljno odražava i rješava prioritetne probleme u svojoj zajednici.^{64, 65, 66}

U procjenama međunarodnih organizacija mogu se naći neki isti zaključci. Indeks održivosti civilnog društva Američke agencije za međunarodni razvoj (USAID) mjeri snagu i održivost sektora civilnog društva i njegovog cjelokupnog nivoa razvoja. To se postiže analizom sedam ključnih komponenti: pravnog okruženja, organizacijskih kapaciteta, finansijske održivosti, zastupanja, pružanja usluga, infrastrukture i javne slike. Prema Indeksu održivosti organizacije civilnog društva iz 2016. godine, ukupna održivost u Jugoistočnoj Evropi nije zabilježila nikakve znake poboljšanja u posljednjoj deceniji. Područja gdje OCD-i imaju u prosjeku najbolje ocjene jesu infrastruktura i zastupanje, dok je finansijska održivost konstantno najniže ocjenjivana, označavajući hroničnu zavisnost od stranih donatora, što i dalje predstavlja „Ahilovu petu“ OCD-a u Jugoistočnoj Evropi.⁶⁷

Iako marginalan fenomen, još jedna pojava u regiji bio je nastanak „neliberalnog civilnog društva“ koji predstavljaju grupe koje zastupaju ultranacionalističke i netolerantne stavove ili koje pokazuju da selektivno odabiru adresiranje nekih oblika diskriminacije, dok istovremeno dosljedno ignoriraju (a ponekad i podržavaju) druge predrasude ili oblike ekstremizma.⁶⁸ U nekim slučajevima, populistički politički akteri su koristili državne medije ili druge medijske platforme za etiketiranje civilnog društva i optuživali OCD-e da su agenti koji se finansiraju iz inozemstva i da podrivaju nacionalne interese. Dok su ovakve pojave često direktna manifestacija regionalne dinamike koja se odigrava preko političkih granica, one su i odraz šireg globalnog trenda u kome dolazi do erozije demokratskih vrijednosti i temeljnih sloboda.^{69, 70}

Na sastanku Ekspertne radne grupe za Jugoistočnu Evropu o P/CVERLT-u, koju je sazvao TNTD/ATU radi izrade ovog Vodiča, identificiran je niz izazova i mogućnosti koje se nalaze pred OCD-om u regiji:

64 "Mapping study of civil society organizations in BiH" [Mapiranje civilnih organizacija u BiH (EPRD Policy & Development, 2016).

65 Monitoring Matrix on enabling environment for civil society development [Matrica monitoringa za omogućavanje razvoja civilnog društva] (Kosovo Civil Society Foundation, 2016).

66 Civil Society and Transitions in the Western Balkans [Civilno društvo i tranzicija na Zapadnom Balkanu] (Nove perspektive za Jugoistočnu Evropu, izdanje 2013).

67 2016 CSO Sustainability Index for Central and Eastern Europe and Eurasia [Index održivosti civilnog društva za Centralnu i Istočnu Evropu i Evroaziju] (USAID, 2017).

68 Civil Society and Transitions in the Western Balkans [Civilno društvo i tranzicija na Zapadnom Balkanu] (Nove perspektive za Jugoistočnu Evropu, izdanje 2013).

69 "Supporting civil society in Eastern Europe and the Western Balkans" [Podržavanje civilnog društva u Istočnoj Evropi i Zapadnom Balkanu] (The German Marshall Fund of the United States, 2018).

70 Korisna referenca za ovu temu "The Responsibility of States: Protection of human rights defenders in the OSCE Region" [Odgovornost država: zaštita branilaca ljudskih prava u regiji OSCE-a].

- **Legitimitet i kredibilitet OCD-a**

Jedan od najčešće navedenih izazova odnosi se na pitanja nedovoljnog legitimiteta i kredibiliteta koji proizlaze iz nejasnih ciljeva nekih organizacija, oportunističkog pozicioniranja i ponekad pretjeranih političkih aspiracija.

- **Odnos između OCD-a i vlade**

Uzimajući u obzir činjenicu da je u principu odnos između vlada i civilnog društva znatno poboljšan usljed uzajamne spremnosti za saradnju, stručnjaci su ipak primijetili da se OCD-i ne tretiraju uvijek kao konkretni partneri, a da uloga organizacija za mlade nije dovoljno istaknuta. Nedostatak kapaciteta OCD-a i direktna komunikacija sa vladinim akterima otežavaju razvijanje značajnijeg i kooperativnijeg odnosa.

- **Koordinacija naspram kontrole u saradnji OCD/vlada**

Usko povezano s onim što je navedeno u gornjem dijelu teksta, važno je uspostaviti jaku koordinaciju između OCD-a koji djeluju u oblasti P/CVERLT-a i vlade, kako bi se povećala transparentnost i osigurala efikasnost. Pa ipak, stručnjaci naglašavaju da postoji tanka linija između koordinacije i kontrole, i zbog toga postoji tendencija od povlačenja organizacija, kako bi se spriječilo da projekti budu orkestrirani ili previše nadgledani od strane vlada.

- **Umrežavanje i saradnja između OCD-a**

Stručnjaci primjećuju da saradnja između OCD-a u regiji varira u zavisnosti od prirode svakog OCD-a, ali da je sveopći nivo direktne komunikacije i saradnje često nedovoljan i neučestao. Mreže civilnog društva često se spominju kao dobra praksa, ali su smislene regionalne veze rijetke. Iako se akteri civilnog društva često susreću na konferencijama, ne angažiraju se često na provođenju zajedničkih projekata.

- **Dupliranje aktivnosti**

Stručnjaci su naglasili da novih ideja i P/CVERLT inicijativa ne nedostaje, ali da tendencija ka postavljanju novih struktura i namjenskih platformi za svaki izazov može biti neefikasna, pogotovo kada već postoje neki razvijeni kapaciteti. Lokalni savjeti za sigurnost u više su navrata navedeni kao korisni instrumenti angažiranja u kontekstu P/CVERLT-a.

- **Problemi vezani za ugled i ličnu sigurnost**

Postavljaju se i problemi koji se odnose na reputaciju i ličnu sigurnost u pogledu angažovanja u P/CVERLT-u, naročito ako su obilježeni kao takvi. Iz straha od ugrožavanja ugleda i sigurnosti, ali i zbog potencijalne zakonske odgovornosti koja može proizaći iz rada sa radikaliziranim pojedincima ili osuđenima za krivična djela terorizma, mnogi se OCD-i nerado angažiraju u ovoj oblasti.

- **Pitanja terminologije**

Neki eksperti ukazali su na termine koji možda jezički nisu adekvatni u regiji, kao što su „lideri zajednice“ i „lideri mladih“. Dalje, „suprotstavljanje nasilnom ekstremizmu“ često se prevodi i kao „borba protiv nasilnog ekstremizma“ na svim lokalnim jezicima država Zapadnog Balkana. Ipak, učesnici su također sugerirali da se ovom izazovu ne treba suprotstaviti stvaranjem novih termina ili usvajanjem specifične terminologije, već pružanjem kontekstualnih objašnjenja i primjera.

- **Nedostatak pristupa**

Visoko konzervativne zajednice rijetko pružaju priliku OCD-ima da sarađuju sa njima. Vjerski lideri, koji uživaju veći kredibilitet od drugih u određenim zajednicama, pogodniji su za rad u ovakvim okruženjima.

Složeni izazovi navedeni u gornjem dijelu teksta, zahtijevaju pristup prilagođen svakom konkretnom kontekstu. Smjernice navedene u narednom odjeljku predstavljaju priliku za učenje iz postojećih dobrih praksi i za razvijanje efikasnih odgovora na ove i druge izazove u oblasti P/CVERLT-a.

5. Osiguravanje utjecajne i djelotvorne uloge civilnog društva u P/CVERLT-u: smjernice i novonastale dobre prakse

Svijest o značajnoj ulozi civilnog društva i aktivizma lokalnih organizacija u P/CVERLT-u nije dovoljna; neophodni su praktični koraci za poticanje i omogućavanje njihovih napora, od uključivanja u strateško planiranje na političkom nivou, do podrške u razvoju i provođenju programa. Ne postoji jedinstvena formula za uključivanje civilnog društva u P/CVERLT programe ili za osmišljavanje intervencija civilnog društva; razvoj lokalnih rješenja je neophodan. Međutim, postoje zajednički izazovi i faktori koji su prisutni u većini zemalja, a koje bi trebalo pažljivo razmotriti.

5.1 Ključni izazovi

Politički i zakonodavni prostor - Nasilni ekstremizam je osjetljiva tema, s kompleksnim sigurnosnim implikacijama. Civilno društvo i lokalne organizacije koje žele da doprinesu P/CVERLT-u često se susreću sa političkim i pravnim ograničenjima što se odražava na njihovo efikasno funkcioniranje. Neke OCD-i i eksperti u ovoj oblasti izrazili su zabrinutost zbog onoga što smatraju ograničenjem prostora za civilno društvo u ime sigurnosti i suprotstavljanja terorizmu.⁷¹ Neka zakonska ograničenja i posljedice rada sa pojedincima koji se suočavaju sa krivičnim gonjenjem zbog krivičnog djela terorizma, ili su izdržavali kazne zbog djela povezanih sa nasilnim ekstremizmom, razumljiva su i neizbježna. Ipak, ponekad, širok zakonski okvir koji se odnosi na suprotstavljanje terorizmu, otežava akterima civilnog društva da rade sa pojedincima koji su pod rizikom od radikalizacije u terorizam, ili su već radikalizirani, zbog rizika da budu optuženi za pružanje „materijalne podrške“ za terorizam.⁷² Ova ograničenja vode ka smanjivanju obima mogućih intervencija. Što se više ograničenja ukloni, a uvedu jasniji i transparentniji pravni i politički okviri za sigurno angažiranje u P/CVERLT oblasti, veće su mogućnosti za širi i veći utjecaj civilnog društva i lokalnih aktera.

Uključivanje na nivou strategija i politika - Proces razvijanja P/CVERLT strategija i pratećih akcionih planova pruža jedinstvenu priliku za poticanje cjelokupnog vladinog i društvenog odgovora na nasilni ekstremizam. Eksperti su saglasni s time da je inkluzivni proces isto toliko važan, kao i sama strategija. S obzirom na to da često postoje vremenska i resursna ograničenja u razvoju ovih politika, moguće je pribjegavanje onome što se ponekad naziva mentalitetom „prepisivanja“.⁷³ Ovo može podrazumijevati usvajanje jasno razumljivog jezika i uključivati pristupe koji možda funkcionišu u drugim kontekstima, uz korištenje različitih stepena stručnosti i resursa. Ista vremenska ograničenja mogu svesti angažiranje civilnog društva na površne konsultacije nakon sastavljanja nacрта strategije. Ovakav *post factum* pristup vjerovatno neće donijeti djelotvorne rezultate.

Stručnjaci su u velikoj mjeri saglasni s time da je preduslov za utjecajnu P/CVERLT strategiju suštinski i inkluzivni pristup, koji uključuje nezavisne aktere

71 Barcelona Declaration: Plan of Action of the Euro-Mediterranean civil society to prevent all forms of violent extremism [Deklaracija iz Barcelone: Akcioni plan za civilno društvo Euro-Mediterrana za prevenciju svih oblika nasilnog ekstremizma] (Observatory to Prevent Extremist Violence, 2017).

72 Communities First: A blueprint for organizing and sustaining a global movement against violent extremism [Zajednice na prvom mjestu: plan za organizaciju i održanje globalnog pokreta protiv nasilnog ekstremizma] (Eric Rosand, the Prevention Project, 2016)

73 Ensuring an Inclusive Approach to the Development and Implementation of National P/CVE Action Plans: The role of civil society [Primjena inkluzivnog pristupa u razvoju i provođenju nacionalnih P/CVE akcionih planova: Uloga civilnog društva] (The Prevention Project, 2017).

civilnog društva, posebno one koji su nedovoljno zastupljeni, i predstavlja glavnu komponentu u procesu nacrta strategije. Uključivanje nezavisnih OCD-a u fazi razvoja strategije ne samo da povećava broj različitih stručnjaka i čini proces reprezentativnijim, već i stvara priliku za smislenu saradnju između vlade i lokalnih aktera. Na kraju, uspješna implementacija bilo koje P/CVERLT strategije i utjecaj intervencija od strane vlada i aktera civilnog društva, bit će u velikoj mjeri određen efikasnošću i održivosti partnerstva zasnovanog na povjerenju, zajedničkoj viziji i zajedničkoj svrsi.

Adekvatno i pouzdano finansiranje - P/CVERLT je dugoročna investicija usmjerena na proaktivno rješavanje nepravdi, koje nasilne ekstremne organizacije nastoje da iskoriste. Ovo je nesumnjivo složen proces koji zahtijeva mnogo žara i posvećenosti, jer zahtijeva strpljenje i pouzdanu podršku u finansiranju i drugim resursima. Međutim, stručnjaci na terenu često smatraju da nema u dovoljnoj mjeri niti strpljenja donatora, niti finansijskih sredstava. Ovo se prvenstveno ogleda u kratkoročnom finansiranju, gdje „OCD-i se često suočavaju sa rokom implementacije od tri do šest mjeseci, za rad koji zahtijeva dugoročnu posvećenost kako bi se postigla relevantnost i vjerodostojnost na lokalnom nivou i prevazišla percepcija da međunarodni akteri posmatraju živote i zajednice onih koji su pogođeni ekstremizmom kao ‘projekt’.”⁷⁴ Pilot programi su važni za testiranje novih i potencijalno inovativnih pristupa, ali njihov dugoročniji utjecaj neizbiježno je određen dostupnošću dodatnih resursa.

Osim toga, izbor donatora koji izdvajaju sredstva za P/CVERLT aktivnosti koje provodi zajednica je uglavnom ograničen na donatore država zapada i međunarodne organizacije. Privatni sektor, uprkos nepovoljnom utjecaju terorističkih aktivnosti na ekonomiju, tek treba da pokaže znake podrške koji prevazilaze simbolične geste. Izuzetak može biti tehnološki sektor, gdje socijalni mediji postepeno ulažu u prevenciju zloupotrebe svojih platformi za radikalizaciju u terorizam.⁷⁵ Šire uključivanje civilnog društva u ove aktivnosti može biti od uzajamne koristi.

Podrška u izgradnji kapaciteta i realna očekivanja - efikasnost i utjecaj održivosti napora u P/CVERLT-u koje ulaže civilno društvo isto toliko zavise od pouzdanog finansiranja, koliko i od kapaciteta i stručnosti aktera koji provode aktivnosti. Sasvim je razumljivo da međunarodni donatori, fokusirani na izvršenje projekata, preferiraju usmjeravanje finansijskih sredstava za P/CVERLT malom broju već etabliranih organizacija, koje već imaju dokazan

74 ICAN Preventing Violent Extremism, Protecting Rights and Community Policing: Why civil society and security sector partnerships matter [Prevenција nasilnog ekstremizma, zaštita ljudskih prava i rad policije u zajednici: zašto je važno partnerstvo civilnog društva i sektora sigurnosti] (2017).

75 Communities First: A blueprint for organizing and sustaining a global movement against violent extremism [Zajednice na prvom mjestu: plan za organizaciju i održanje globalnog pokreta protiv nasilnog ekstremizma] (Eric Rosand, the Prevention Project, 2016).

uspjeh u ispunjavanju složenih zahtjeva za prijavu i implementaciju projekata.⁷⁶ Iako na prvi pogled izgleda da ovaj pristup može povećati efikasnost resursa i vjerovatnoću za uspješne rezultate, on zapravo indirektno ograničava mogućnosti manje kvalificiranim i etabliranim akterima da dobiju priliku, izgrade ekspertizu i prošire broj stručnjaka u budućnosti. Ovakav pristup također zanemaruje mogućnost da tehnički najviše etablirani akteri nisu neophodno i oni koji uživaju najveći kredibilitet u ugroženim zajednicama.

Stručnjaci su saglasni s time da je finansiranje podrške za izgradnju kapaciteta za lokalne partnere - ne samo kroz obuku, već i mogućnosti za angažiranje u pisanju i implementaciji projekata - optimalan tok akcije za postizanje održivih rezultata. To zahtijeva od donatora da budu tolerantniji na rizike prilikom podržavanja primaoca subvencija, racionaliziraju procedure finansiranja i da prilagode svoja kratkoročna očekivanja, uzimajući u obzir ograničenja u stručnosti i kompleksnost realnosti u kojoj civilno društvo i aktivisti djeluju. Vremenom će, ovaj inkluzivni pristup praćen adekvatnim naporima za izgradnju kapaciteta, vjerovatno iznjedrili veći broj aktera u P/CVERLT-u koji će biti bolje pozicionirani da povećaju utjecaj kratkoročnih projekata koje finansiraju donatori.

Neinstrumentalizacija – u značajnoj mjeri uspjeh P/CVERLT-a zavisi od uspostave značajne saradnje i transparentnog partnerstva između policije, lidera zajednice i aktera civilnog društva. Ova partnerstva funkcioniraju bolje kada se zasnivaju na saradnji, nego kada su uslovljena ili rukovođena. Dok je pravovremeno prijavljivanje sumnjivih terorističkih aktivnosti i mogućih prijetnji građanska i zakonska obaveza svakog građanina, aktivnosti civilnog društva usredsrijeđeni na prikupljanje obavještajnih podataka i otkrivanje prijetnji, često su kontraproduktivni i mogu na kraju ugroziti kredibilitet civilnog društva i lidera zajednice u očima njihovih zajednica.⁷⁷

Lična zaštita i sigurnost – akteri civilnog društva koji rade u oblasti P/CVERLT-a suočavaju se sa brojnim izazovima; prijetnje po njihovu ličnu sigurnost su među glavnim. Angažiranje sa pojedincima koji su na putu radikalizacije u terorizam, ili su već počinili krivična djela koja se odnose na terorizam, izlaže aktiviste civilnog društva i lidere zajednice velikim ličnim rizicima. Važno je prepoznati da je prostor u kojem se oni angažiraju rijetko neutralan, a često i polariziran i nestabilan. Mreže nasilnih ekstremista koje su odgovorne za regrutaciju i mobilizaciju u terorističke organizacije, često djeluju u naročito ranjivim zajednicama ili zatvorima. Bilo da dovode u pitanje njihove narative

⁷⁶ Ibid.

⁷⁷ Returning Foreign Fighters and the Reintegration Imperative [Povratnici sa stranih ratišta i nužnost reintegracije] (Holmer and Shtuni, United States Institute of Peace, 2017).

ili pokušavaju da odvuku pojedince od njih, aktivisti civilnog društva i lideri zajednice direktno se suprotstavljaju i podrivaju veoma opasne organizacije, koje nasilje smatraju prihvatljivim sredstvom čak i u civilnom kontekstu. Procjenjivanje prikladnosti, izbora momenta, nivoa i obima angažiranja civilnog društva u intervencijama koje se odnose na P/CVERLT, kao i poduzimanje mjera za ublažavanje sigurnosnih rizika u koordinaciji s agencijama za provedbu zakona, od presudne je važnosti.⁷⁸ U pojedinim slučajevima možda je najbolje ne označavati aktivnosti P/CVERLT-a kao takve, jer to može biti, ne samo kontraproduktivno, već i nesigurno.

Lokalna dinamika i sociopolitička osjetljivost – U današnjem globaliziranom i međusobno povezanom svijetu, nasilni ekstremizam je sve složeniji fenomen koji proizlazi iz dinamične interakcije između geopolitičkih faktora i veoma kontekstualnog skupa lokalnih uslova, nedaća i okolnosti. Zbog toga rad na lokalnim manifestacijama nasilnog ekstremizma zahtijeva, kako opće razumijevanje njenih transnacionalnih dimenzija i ideološke prirode, tako i objektivne i pažljive procjene lokalnih pokretača i dinamike radikalizacije u terorizam. U zajednicama sa visoko politiziranim etničkim ili vjerskim identitetom, koje su možda doživjele diskriminaciju ili nasilje u prošlosti, nasilni ekstremizam može iskoristiti političke, etničke ili vjerske podjele. Programi moraju biti napravljeni tako da ne obilježavaju ili stigmatiziraju određene grupe, povećavaju polarizaciju ili pogoršavaju etničke tenzije.

Monitoring i evaluacija efikasnosti programa – Mjerenje i prikazivanje efikasnosti programa i učinka ključne su komponente svakog programa P/CVERLT-a. Ovo nije samo u svrhu opravdanja utrošenih sredstava i dobijanja novih, već, što je još važnije, za procjenu utjecaja. U slučaju P/CVERLT-a, ovo predstavlja poseban izazov iz više razloga. Prije svega, radikalizacija u terorizam je kompleksan psihosocijalni fenomen, koji je rezultat više faktora koji su istovremeno strukturalni i duboko individualni. U preventivnim inicijativama, „mjerenje negativnog“ ili procjena da je VERLT spriječen zbog njenog/njegovog učešća u određenom preventivnom programu, izuzetno je teško i nedokazivo.⁷⁹

Ovo je naročito teško za aktore civilnog društva i lokalne organizacije koje često nemaju resurse da naprave i/ili koriste rigorozne mjerne instrumente metodologije. Ipak, neke postojeće prakse iz oblasti izgradnje mira i razvoja mogu biti korisne u uspostavi efikasnih modela evaluacije P/CVERLT programa. Neke od ovih praksi uključuju: razvijanje jasnih teorija promjena; prikupljanje osnovnih podataka prije provođenja programa; prilagođavanje kontekstu;

78 Countering violent extremism: A peacebuilding perspective [Suprotstavljanje nasilnom ekstremizmu: iz perspektive izgradnje mira] (Holmer, USIP 2013).

79 Measuring Up: Evaluating the impact of P/CVE programs [Razmatranja: analitički instrumenti za razumijevanje i razvoj P/CVE programa] (Holmer, Bauman, Aryaeinejad, USIP, August 2018).

integriranje, kako kvantitativnih, tako i kvalitativnih komponenti u proces evaluacije.⁸⁰

5.2 Smjernice i primjeri novonastale dobre prakse

Slijedi temeljita lista smjernica i preporuka koje odražavaju aktuelno znanje o ulozi koju civilno društvo može imati u prevenciji i suprotstavljanju nasilnom ekstremizmu i radikalizaciji koji vode ka terorizmu i načina na koje vladini akteri mogu podržati ovu ulogu. Lista je nastala kroz pregled i analizu raspoloživih informacija o najboljim praksama, uključujući one koje su razvili OSCE, Ujedinjeni narodi, Globalni forum za borbu protiv terorizma (GCTF), Global Solution Exchange (GSX) i Projekt za prevenciju. Drugi korišteni izvori su: Hedayah, Internacionalna akciona mreža civilnog društva (ICAN), Međunarodni centar za borbu protiv terorizma (ICCT) i Kraljevski institut za sigurnost Velike Britanije (RUSI). U listi literature nalazi se izvori korišteni u izradi ovog Vodiča.

- 1.** Efikasne inicijative P/CVERLT-a pod vodstvom civilnog društva zahtijevaju okruženje u kojem grupe civilnog društva i drugi akteri mogu djelovati bez smetnji, i u skladu s temeljnim ljudskim pravima slobode izražavanja, okupljanja i udruživanja. Ovo zahtijeva javno i političko priznanje važnosti uloga koje raznoliko i široko civilno društvo može da igra u sprečavanju VERLT-a.
- 2.** Akteri vlade trebali bi da omoguće potpuno uključivanje civilnog društva u kreiranje P/CVERLT programa i politika djelovanja. Uspostavom partnerstava i platformi za saradnju, vlade mogu da doprinesu izgradnji povjerenja sa civilnim društvom i bolje integriraju njihovo uključivanje u P/CVERLT aktivnosti.
- 3.** Redovna saradnja s OCD-om može se uspostaviti putem dogovorenih, fleksibilnih i odgovornih višeagencijskih mehanizama koordinacije, kao što su:
 - a. savjetodavne komisije civilnog društva radi boljeg objedinjavanja informacija dobijenih od različitih aktera (uključujući korisne detalja o ranim upozorenjima, te i nepravdi i pritužbi u zajednici) u strategiju i

⁸⁰ Improving the Impact of Preventing Violent Extremism Programming: A toolkit for design, monitoring and evaluation [Povećanje uticaja programa prevencije nasilnog ekstremizma: instrumenti za razvoj, monitoring i evaluaciju] (UNDP and International Alert, 2018)

- politiku P/CVERLT-a i planiranje donatorskih sredstava;
- b. P/CVERLT centri koji podržavaju i potiču međunarodna istraživanja, razmjenu informacija i razmjenu dobrih praksi;
 - c. periodične diskusije i druge platforme za dijalog i izgradnju povjerenja između vladinih aktera i aktera civilnog društva, uz uključivanje predstavnika policije, kada je to moguće i potrebno;
 - d. formalna saradnja sa drugim vladama, kao i regionalnim i multilateralnim organizacijama, kako bi se potakao dijalog i koordinirale aktivnosti koje se odnose na P/CVERLT, kao što je zajednička izrada i provedba akcionih planova i drugih zajedničkih projekata.

ALBANIJA: Uspostava platforme za saradnju vlade i civilnog društva

Vijeće ministara Albanije osnovalo je, u decembru 2017. godine, Koordinacijski centar za suprotstavljanje nasilnom ekstremizmu (CCCVE), te je unaprijedilo postojeći institucionalni okvir za suprotstavljanje nasilnom ekstremizmu (CVE) premještajući poziciju nacionalnog koordinatora za suprotstavljanje nasilnom ekstremizmu u strukturiranu platformu. Misija CCCVE-a je da razvije kapacitete različitih aktera uključenih u P/CVERLT i promovira vrijednosti tolerancije i inkluzije. Ovo je mehanizam koji obećava, predvođen vladom i osmišljen sa ciljem da osigura koordiniranu provedbu Nacionalne strategije protiv nasilnog ekstremizma i odgovarajućeg akcionog plana, te da promovira saradnju s akterima civilnog društva.

4. Vladini akteri trebali bi da omoguće kredibilnim akterima i organizacijama civilnog društva da se uključe u prevenciju tako što će procijeniti i ukloniti pravne, političke i logističke prepreke za njihovo djelovanje, posebno kroz:
 - a. aktivno omogućavanje rada i osiguravanje fizičke sigurnosti (posebno kada civilno društvo radi u prostorima koje koriste ili žele koristiti organizacije nasilnih ekstremista), zaštitu od uznemiravanja i zastrašivanja, sigurnost podataka, mogućnost organiziranja, slobodu putovanja i učestvovanje na međunarodnim konferencijama/radionicama (uključujući i pojednostavljivanje postupka pribavljanja viza) i nezavisnost od uplitanja vlasti;
 - b. ublažavanje finansijskih poteškoća (naprimjer, međunarodno finansiranje borbe protiv terorizma i politika sprečavanja pranja novca) koje mogu utjecati na pristup civilnog društva finansiranju iz inozemstva i samofinansiranju, čime se otežava njihova samoodrživost;

- c. pružanje podrške za izgradnju kapaciteta (uključujući prevođenje, objavljivanje i/ili širenje rezultata/prakse); promoviranje platformi za uključivanje relevantnih disciplina, kao što su: razvoj, sprečavanje sukoba i izgradnja mira; pružanje specifične P/CVERLT obuke akterima koje imaju ekspertizu u relevantnim oblastima, ali malo iskustva u oblasti za prevenciju.

OSCE-ova inicijativa - Lideri protiv netrpeljivosti i nasilnog ekstremizma (LIVE): Izgradnja kapaciteta civilnog društva

LIVE je program OSCE-a namijenjen izgradnji kapaciteta civilnog društva u poticanju otpornosti zajednice prema VERLT-u. Za mlade ljude, žene i lidere u zajednici na području OSCE-a napravljena su tri različita intenzivna treninga. Učesnici su pažljivo odabrani na osnovu svog angažiranja u zajednici i zbog svoje posvećenosti miru i toleranciji, kako bi usavršili svoje tehničke vještine u ključnim oblastima, kao što su: medijska pismenost, kritičko razmišljanje, utjecaj politike, strateška komunikacija, pisanje i evaluacija projekata, kao i svijest o sigurnosti. Nakon sagledavanja niza praktičnih primjera, polaznici dobijaju ograničena finansijska sredstva i podršku stručnih mentora, da razviju originalne, utjecajne i relevantne projekte, napravljene da utiču na pokretače VERLT-a u svojim zajednicama.

5. Partnerstva između vladinih aktera i civilnog društva mogu se ojačati i formalizirati kroz:
 - a. razjašnjavanje i jasno određivanje uloga i odgovornosti među vladinim akterima i nevladinim akterima civilnog društva, sa specifičnim očekivanjima i ishodima za sve uključene institucije i aktere;
 - b. obučavanje nadležnih vladinih zvaničnika da sarađuju sa nevladinim akterima u relevantnim P/CVERLT oblastima;
 - c. identifikovanje oblasti u P/CVERLT programima koje je najbolje prepustiti akterima civilnog društva i prepuštanje odgovornosti za takve inicijative ovim akterima, bez uplitanja ili manipulacije vlade.
6. Vladini akteri i etablirani nevladini akteri trebaju nastojati da angažiraju, izgrade kapacitete i osnaže manje, slabije poznate aktere civilnog društva sa dokazanom relevantnom ekspertizom, kredibilitetom i efikasnošću, posebno onih koji rade na ključnim lokacijama i sa grupacijom koja je ranjiva. Potrebno je prihvatiti činjenicu da potencijalno djelotvornim, lokalnim, nenasilnim partnerima iz civilnog društva može nedostajati vidljivost i iskustvo u radu

sa vladom, a i dalje mogu poslužiti kao produktivni partneri, čak iako se ne slažu sa pojedinim aspektima zvaničnih stavova vlade o sigurnosti i drugim pitanjima. Akteri vlade trebali bi nastojati da identificiraju i angažiraju i takve aktere/organizacije, a ne samo one koje se su „prijateljski raspoložene prema vladi”.

7. Upotreba „policijskog“ jezika i P/CVERLT terminologije može predstavljati problem za neke aktere civilnog društva i ugroziti njihov lokalni kredibilitet i fizičku sigurnost. Prema tome, vlade moraju da prilagode jezik kojim se koriste, kako bi izbjegle otuđivanje potencijalnih partnera.

CRNA GORA:

Izgradnja regionalne mreže civilnog društva

„Zajednice na prvom mjestu“ je regionalna platforma civilnog društva za Zapadni Balkan za P/CVERLT, koju vodi nevladina organizacija (NVO) u Crnoj Gori, Forum MNE. Ova trogodišnja inicijativa, uz podršku Evropske komisije, uključuje organizacije civilnog društva (OCD-e) iz svih država regije i fokusirana je na poticanje regionalne saradnje između OCD-a i lokalnih aktivista koji se bave P/CVERLT-om. Cilj platforme „Zajednice na prvom mjestu“ je osnaživanje aktera civilnog društva, uključujući mlade osobe, žene i vjerske organizacije u cilju povećanja kapaciteta, poboljšanja efikasnosti i odgovornosti i omogućavanja efikasnijeg utjecaja na relevantnu P/CVERLT politiku. Aktivnosti uključuju: mapiranje P/CVERLT programa koje vode OCD u regiji; razvijanje interaktivne web-stranice za razmjenu dobrih praksi; organizovanje radionica za izgradnju kapaciteta i mentorskih programa, kao i razvoj i provođenje malih subvencioniranih programa.

8. Uspostava i održavanje nezavisnih lokalnih i regionalnih mreža između civilnog društva i drugih nevladinih aktera u P/CVERLT-u pružaju mogućnosti za razvoj i saradnju. Za poticaj takvih napora:
 - a. razviti lokalne koalicije aktera i organizacija civilnog društva usmjerenog na P/CVERLT, koji direktno rade sa zajednicama i porodicama;
 - b. uključiti aktere civilnog društva iz srodnih disciplina, kao što su: transformacija sukoba; izgradnja mira; dobro upravljanje; razvoj; političko učešće; međureligijski dijalog i dijalog među različitim zajednicama; ljudska prava, uključujući i prava žena; aktivnosti mladih

- ljudi; i druge oblasti relevantne za P/CVERLT;
- c. uključiti profesionalce iz drugih sektora, kao što su: mentalno zdravlje, pravo i socijalni rad, kao i akademike sa iskustvom u praksi i poticati smislenu i održivu saradnju s akterima civilnog društva i kreatorima politika djelovanja.
- 9.** Pristupiti inicijativama na nivou zajednice kao dugoročnim, održivim i prilagodljivim strategijama, a ne kao jednokratnim projektima. Relevantni kreatori politika djelovanja i donatori mogu osigurati efikasno korištenje finansijskih sredstava putem:
- a. dozvoljavanja fleksibilnih finansijskih rokova, kako bi se nadoknadilo vrijeme potrebno za procese koji zahtjevaju vrijeme, kao što su: izgradnja vidljivosti i povjerenja, istraživački rad i procjena, kao i monitoring i evaluacija – za šta je potrebna i tolerancija za kratkoročne propuste;
 - b. osiguravanja naknadnih finansijskih sredstava u srednjoročnom i dugoročnom periodu za održavanje i povećanje projekata sa dokazanim uspjehom;
 - c. osiguravanja osnovnog finansiranja, pored finansiranja projekta, sa ciljem da osnaže civilno društvo da definira svoje vlastite prioritete, usredsrijedi se na osnovne misije i razvija se, kako bi osigurala dugoročna održivost;
 - d. osiguravanja da nezavisna istraživanja, zasnovana na činjenicama, i analize podržavaju P/CVERLT programe, umjesto intuitivnih zaključaka o tome, kako bi „trebalo“ da funkcioniraju;
 - e. uključivanja lokalnih predstavnika donatora u sve faze kreiranja P/CVERLT programa, kako bi se osigurala komunikacija između donatora i implementatora;
 - f. balansiranja potrebne vladine podrške za P/CVERLT inicijative koje podržava donator, sa prioritetom na pružanje podrške akterima sa najvećim kredibilitetom i utjecajem u marginaliziranim zajednicama.
- 10.** Naglasiti izgradnju lokalnih kapaciteta za provođenje kvantitativnih i kvalitativnih istraživanja o regionalnim i demografskim trendovima vezanim za nasilni ekstremizam. Povezati civilno društvo s akademskim istraživačima i drugim relevantnim partnerima kada je to od koristi, i poticati razvoj platformi i mreža, kako bi se olakšala distribucija rezultata istraživanja.

SRBIJA: Podrška lokalnim istraživanjima

Misija OSCE-a u Srbiji podržava nezavisno akademsko istraživanje o temama koje se odnose na VERLT u Srbiji, u cilju doprinosa literaturi, davanju podrške razvoju programa zasnovanih na dokazima i kreiranju politika djelovanja, te povećanju broja istraživača koji se bave ovom temom. Objavljen je javni poziv za podnošenje prijedloga, kako bi se privukao širok spektar istraživačkih ideja, a kvalitet podnesaka je pokazao da istraživači, posebno istraživači iz Srbije koji su dobro upoznati sa prilikama u državi, imaju snažno, duboko i sofisticirano razumijevanje prirode ekstremizma u državi. Podržano je devet istraživačkih inicijativa, a strukturalne stručne recenzije omogućile su da svaki autor dobije precizne povratne informacije.

11. U angažiranju aktera i organizacija civilnog društva, kreatori politika djelovanja moraju prepoznati presudnu ulogu mladih osoba, kao nosilaca pozitivnih promjena. Oni bi trebali nastojati da istaknu i usmjere uključivanje, posebno onih iz marginaliziranih zajednica, u donošenje odluka u oblasti P/CVERLT-a na svim nivoima, kada god je to moguće. U partnerstvu s akterima i organizacijama civilnog društva, kreatori politika djelovanja trebalo bi da izgrade kapacitete i povećaju uticaj organizacija sa inicijativama koje za fokus imaju mlade osobe. Posebno treba podržati programe koji promoviraju osnaživanje i razvoj vještina koje se odnose na vodstvo, komunikaciju i poduzetništvo. Osigurati dodjelu malih grantova, u saradnji sa poduzetnicima gdje god je to moguće, za P/CVERLT inicijative koje predvode mladi a koje su usmjerne na zajednice, posebno one marginalizirane.
12. Kada je to moguće, kroz partnerstva između privatnog i javnog sektora, posredstvom OCD-a provesti projekte i inicijative usmjerene na mlade ljude i, koji imaju za cilj da:
 - a. osiguraju mladima siguran i nekontroliran prostor u kojema će moći izraziti zabrinutosti, razgovarati i raspravljati o pitanjima vezanim za nasilni ekstremizam i druge društvene i političke teme, čak i ako su kontroverzne prirode;
 - b. potiču građanski i demokratski angažman mladih osoba na stvaranju pozitivnih modela rješavanje nepravdi i uspostavljanju vijeća mladih i sličnih mehanizama, kako bi se osiguralo da se glas mladih čuje na svim nivoima;

- c. pružaju strukturalnu podršku mladima, posebno onima koji se suočavaju sa diskriminacijom u marginaliziranim zajednicama, kao što su: mogućnosti za zapošljavanje i savjetovanje, pristup zdravstvenim i socijalnim uslugama i psihosocijalnoj podršci i savjetovanju;
- d. promoviraju učešće u sportskim i umjetničkim aktivnostima, kao i drugim vidovima slobodnih aktivnosti koje potiču osjećaj pripadnosti zajednici i socijalne uključenosti;
- e. potiču povjerenje na lokalnom nivou između donosilaca odluka i mladih žena i muškaraca, naročito onih iz manje zastupljenih grupa, kroz međugeneracijski dijalog, te aktivnosti i obuke za izgradnju povjerenja, kako u nastavnim, tako i u vannastavnim programima. Nastavno osoblje, kao i vjerski lideri i lideri zajednice, mogu igrati ključnu ulogu u realizaciji takvih inicijativa.

BOSNA I HERCEGOVINA: Podrška programima za mlade i umjetnost

Misija OSCE-a u Bosni i Hercegovini je, 2018. godine, bila na čelu inicijative i takmičenja za mlade, koji su koristili dramsku umjetnost kao efikasan komunikacijski medij za senzibilizaciju publike na problem nasilnog ekstremizma. Otprilike 30 studenata je odabrano da učestvuje u dvije radionice, održane u Sarajevu i Banjoj Luci. Pod vodstvom profesora dramskih umjetnosti, tokom i nakon radionica, studenti su razrađivali scenarije i razvijali predstave koje istražuju različite priče radikalizacije pojedinca u nasilni ekstremizam. Tokom kreativnog stvaranja, studenti su također istražili temu zločina iz mržnje i incidenata nastalih usljed predrasuda, kao i psihološke aspekte radikalizacije u nasilni ekstremizam, itd. Četiri ekipe studenata s Univerziteta u Sarajevu i Univerziteta u Banjoj Luci, kao i Sarajevske škole za nauku i tehnologiju, odnijele su pobjedu na takmičenju i predstavili svoje pobjedničke predstave pred publikom tokom manifestacije koju je Misija OSCE-a u Bosni i Hercegovini održala početkom 2018. godine.

- 13.** Uključiti sektor obrazovanja na svim nivoima u dijalogu o P/CVERLT-u i potaći njihove kapacitete za planiranje i provedbu relevantnih programa u saradnji s akterima civilnog društva. Inicijative mogu uključivati:
- a. reformu školskih nastavnih planova i programa, tako da odražavaju najbolje prakse o integraciji novih zajednica koju čine manjine/migranti,

- a koji su usmjereni na smanjivanje percepcije marginaliziranosti i diskriminacije;
 - b. osnaživanje mladih osoba da stvaraju nove (i da šire postojeće) pozitivne alternativne poruke i kontranarative koje pomažu da se preoblikuju, diskreditiraju i odbace ideje o nasilnom ekstremizmu;
 - c. provedbu programa obrazovanja o sigurnosti na internetu i medijskog opismenjavanja, kako bi učenici naučili da prepoznaju i odbace narative nasilnih ekstremista i promoviraju narative zasnovane na ljudskim pravima, toleranciji i demokratskim vrijednostima.
- 14.** Kreatori politika djelovanja također bi trebali da prepoznaju ulogu žena i djevojaka kao ključnih aktera i agenta pozitivnih promjena u stvaranju P/CVERLT programima i da naglase važnost uključivanja žena (i OCD-a koje su usmjerene na žene) u svim fazama odlučivanja o P/CVERLT-u. U partnerstvu s OCD-om, kreatori politika djelovanja treba da:
- a. izgrade kapacitete i podrže OCD-e koji se bave pitanjima žena i na čijem čelu su žene, kao naprimjer, organizacije koje se bave pravima žena, da se angažiraju u aktivnostima prevencije i surpotstavljanja nasilnom ekstremizmu koje su prilagođene lokalnom kontekstu. Da osiguraju da takve grupe imaju pristup resursima i da im je zajamčena fizička sigurnost, te da se njihovi glasovi čuju među kreatorima politika djelovanja na svim nivoima.
 - b. osiguraju da P/CVERLT politike djelovanja i programi razmatraju i uzimaju u obzir rodnu dinamiku u VERLT-u i da imaju za cilj da spriječe i adresiraju direktne i indirektne utjecaje nasilnog ekstremizma i terorizma na žene i djevojke. Žene i djevojke imaju jedinstvene uloge u P/CVERLT-u, a kreatori politika djelovanja treba da ulažu u istraživanja, kako bi bolje razumjeli dinamiku zajednice na lokalnom nivou.
 - c. podrže obuke za žene, posebno u društveno prihvatljivim i sigurnim prostorima koji osnažuju učesnice da prepoznaju i odgovore na VERLT iz njihovih jedinstvenih i moćnih pozicija majki, žena i istaknutih pripadnica zajednice. Žene mogu posjedovati sposobnost za rano upozoravanje, ali nemaju neophodne instrumente ili podršku da reaguju u datim situacijama.
 - d. uključe muškarce i mladiće u nastojanjima da se uvede rodna perspektiva. Kao uticajni faktori u zajednicama i porodicama, muškarci mogu pomoći pri oblikovanju kulturoloških narativa, pojmova muškosti i kontranarativa ideologiji nasilnih ekstremista, a također su i ključni partneri u programima usmjerenim na porodici.
 - e. osiguraju da su programi kreiranja kontranarativa i alternativnih narativa rodno ravnopravni, posebno kroz uključivanje žena i OCD-a koje vode žena u razvoj i provedbu inicijativa širenja poruka, kao i

da navedeni programi naglašavaju ulogu žena kao važnih aktera u suprotstavljanju nasilnom ekstremizmu

Bivša Jugoslovenska Republika Makedonija: Implementacija programa usmjerenih na žene

Model „Škole za majke“ osmislila je i unaprijedila nevladina organizacija (NVO) „Žene bez granica“ kao inovativni i konstruktivni pristup izgradnji kapaciteta majki da razumiju, prepoznaju i ublaže rane znakove osjetljivosti na radikalizaciju kod svoje djece. Ovaj model uspješno je proveden u više od deset država tokom protekle decenije, a 2017. godine je proveden sa lokalnim partnerima u Skoplju. Program ne samo da gradi samopouzdanje učesnica i poboljšava roditeljske vještine, već također stvara siguran prostor za žene da otvoreno razgovaraju i adresiraju osjetljiva pitanja.

15. Utjecajni i istaknuti lideri u zajednici i vjerski lideri imaju duboko razumijevanje i blizak odnos sa svojim zajednicama. Kreatori politika djelovanja, u saradnji sa drugim akterima i organizacijama civilnog društva, trebaju težiti tome da angažiraju takve ličnosti kao ključne partnere u prevenciji nasilnog ekstremizma. Oni treba da:
 - a. izgrade svijest o P/CVERLT-u među vjerskim liderima i liderima zajednice (posebno ženama duhovnim savjetnicama, koje mogu imati pristup ženama u ranjivim zajednicama), potičući ih da usmjeravaju zajednice i porodice u stvaranju otpornosti na VERLT.
 - b. osnaže vjerske lidere i lidere zajednice da stvore platforme (kao što su susreti mladih teologa) za intrareligijski i međureligijski dijalog koji promovira toleranciju i razumijevanje među zajednicama, i da uklone razlike tamo gdje one postoje. Treba da promoviraju dijalog i saradnju među lokalnim međureligijskim mrežama, razgovaraju o pitanjima koja se odnose na P/CVERLT i promoviraju uključivanje svih vjera.
 - c. gdje je to moguće, potiču relevantne vjerske lidere i lidere zajednice da promoviraju izgradnju povjerenja i saradnju između porodica i lokalnih vlasti. Ova saradnja treba da bude usmjerena na stvaranju sigurnosti unutar zajednice, kako bi se izbjeglo „instrumentaliziranje“ odnosa sa liderima u zajednici i samim time proizvela potencijalna otuđenjenost tih zajednica.
 - d. potiču relevantne vladine i partnerske organizacije civilnog društva da ponude vjerskim liderima obuku o rješavanju sukoba i komunikacijskim

strategijama za suprotstavljanje govoru mržnje i ideologijama nasilnih ekstremista i rješavanju nesuglasica koje postoje na nivou zajednice ili na ličnom nivou.

- e. ohrabruju vjerske lidere da prenose nenasilne narative u cilju razbijanja narativa nasilnih ekstremista, naročito u saradnji sa medijskim kampanjama P/CVERLT-a koje vodi civilno društvo.
- f. uključuju vjerske i druge relevantne lidere u zajednicama u inicijative za izgradnju povjerenja između vlada i zajednice, kao što su povremene diskusije, kako bi se potaknula saradnja, razmjena informacija i razvoj kapaciteta.

KOSOVO⁸¹: Angažiranje vjerskih lidera i mladih osoba u međureligijskom dijalogu

Misija OSCE-a na Kosovu je, u novembru 2017. godine, povela 50 srednjoškolaca Albanaca sa Kosova iz općine Kačanik u obilazak značajnih vjerskih objekata u historijskom gradu Prizrenu. Dom nekih od najbolje očuvanih spomenika kulture koji pripadaju različitim civilizacijama i religijama, Prizren je prava metafora za vjersku raznolikost i sklad. Zajedno sa grupom od 25 mladih ljudi iz različitih etničkih zajednica u Prizrenu, mladi iz Kačanika su se pridružili razgovorima sa predstavnicima Islamske zajednice, Srpske pravoslavne crkve, Katoličke crkve, Halvetija, Jevrejske zajednice i Protestantske crkve, kao i sa zamjenikom ministra kulture, mladih i sporta, te sa šefom Misije OSCE-a na Kosovu. Većina učesnika programa iz Kačanika nikada nije posjetila svetine koje pripadaju drugim religijama ili došla u kontakt sa vjerskim vođama drugih religija. Ovaj razgovor im je pružio dragocjenu priliku da saznaju više o svojim susjedima i ljudima u njihovim zajednicama i da prošire svoje razumijevanje kulturnog i vjerskog naslijeđa države. Ostali projekti, fokusirani na promoviranje međureligijskog dijaloga i poštivanja različitosti, ključno područje rada OSCE-a na Balkanu, tokom godina su uključivali studijske posjete historijskim i vjerskim objektima, međureligijski kamp za mlade i turnir u juniorskoj košarci.

81 Sve reference u vezi sa Kosovom, bilo da je riječ o teritoriji, institucijama ili stanovništvu, u ovom tekstu se spominju u punom skladu sa Rezolucijom 1244 Vijeća sigurnosti Ujedinjenih naroda.

16. Privatni sektor - uključujući korporativne i privatne donatore, kao i velika i mala preduzeća - također može poslužiti kao konstruktivni akter u razvijanju P/CVERLT programa. Kako bi iskoristili njegove komparativne prednosti, kreatori politika djelovanja treba da:
 - a. potiču korporativne/privatne investicije i saradnju sa civilnim društvom i P/CVERLT aktivnostima pod vodstvom zajednice, gde je to prikladno. Projekti korporativne društvene odgovornosti, brendiranje i marketinška ekspertiza i lična filantropija mogu se efikasno i brzo mobilizirati kako bi podržali P/CVERLT inicijative, koje bi inače naišle na birokratske prepreke kada je riječ o vladinim sponzorima.
 - b. usvoje multidisciplinarni pristup i saradnju svih aktera društva za širenje kontranarativa na mreži i izvan nje, koristeći sektor informacijskih i komunikacijskih tehnologija, u saradnji sa drugim relevantnim akterima civilnog društva.

17. Mediji mogu biti pozvani i potaknuti da unaprijede ciljeve P/CVERLT-a davanjem glasa zajednici i odgovornim izvještavanjem o događajima koji se odnose na terorizam. Kako bi iskoristili ove mogućnosti, kreatori politika djelovanja trebali bi da:
 - a. potiču i podržavaju profesionalne medije i društvene mreže u održavanju odgovorne i konstruktivne uloge u P/CVERLT-u, u konsultaciji sa zajednicama (a posebno njihovim najefikasnijim i najutjecajnim glasnicima) kao i vladinim/nevladinim akterima;
 - b. osnaže medije, putem televizije, radija i online platformi, da šire pozitivne poruke pod vodstvom zajednice, kao i da pruže podršku i povećaju vidljivost lokalnih P/CVERLT inicijativa;
 - c. sarađuju sa medijima i osiguraju obuku novinara kako bi se potaknulo objektivno izvještavanje o događajima koji se odnose na nasilni ekstremizam; promovirala tolerancija i poštivanje svih kultura; te osiguralo izvještavanje o pozitivnom angažiranju mladih i inicijative koje provode zajednice.

Kampanja OSCE-a - Ujedinjeni u CVE (OSCE #UnitedCVE): Upotreba društvenih medija za promoviranje alternativa VERLT-u

OSCE je pokrenuo stratešku komunikacijsku kampanju #UnitedCVE u 2015. godini, u cilju stvaranja online zajednice mladih ljudi, praktičara, kreatora politika djelovanja i istraživača koji bi se suprotstavljali netoleranciji i nasilnom ekstremizmu, kao i proširenja napora usmjerenih na prevenciju i podizanje svijesti. U okviru kampanje predstavljeno je preko 40 kratkih videozapisa lokalnih P/CVERLT praksi na području zemalja članica OSCE-a, sa posebnim naglaskom na projekte i inicijative pod vodstvom mladih. Kampanja je doprla do preko 44 miliona ljudi preko glavnih društvenih medija, uključujući Twitter, Instagram i Facebook.

6. Zaključak

Razumijevanje korisne uloge civilnog društva u sprečavanju i suzbijanju VERLT-a važan je prvi korak ka razvoju holističkih i sveobuhvatnih strategija za rješavanje sigurnosne prijetnje koju predstavlja nasilni ekstremizam. Ovaj Vodič je osmišljen tako da pomogne u unapređenju ovih ideja i da pruži konkretne sugestije i primjere o tome kako uspostaviti produktivne odnose između vladinih aktera i civilnog društva, kao i kako razviti utjecajne P/CVERLT programe na lokalnom nivou. Od presudnog je značaja da civilno društvo dobije pravni prostor, političku podršku, finansijske resurse i praktična uputstva, kako bi uspjelo u svom radu, te da se njihova uloga smatra značajnom za promociju mira i sigurnosti. P/CVERLT programi podrazumjevaju dugoročna i složena nastojanja; njihov uspjeh u velikoj mjeri zavisi od daljnjeg promoviranja iskustava dobrih praksi i razmjene znanja i resursa širom konteksta. Vodič ima za cilj da doprinese ovom diskursu i naglašava posvećenost OSCE-a podršci uloge koju civilno društvo može – a to i čini – da odigra u stvaranju sigurnijih i otpornijih zajednica.

Lista odabranih OSCE-ovih izvora

Chairmanship's Perception Paper: Recommendations from the 2017 OSCE-wide Counter-Terrorism Conference on 'Preventing and Countering Violent Extremism and Radicalization that Lead to Terrorism' [Dokument predsjedavajućeg: Preporuke sa protuterorističke konferencije 2017. godine na nivou OSCE-a „Prevenција i suprotstavljanje nasilnom ekstremizmu i radikalizaciji koji vode ka terorizmu“] (maj 2017.)

Countering Violent Extremism and Radicalization that Lead to Terrorism: Ideas, Recommendations, and Good Practices from the OSCE Region [Suprotstavljanje nasilnom ekstremizmu i radikalizaciji koji vode ka terorizmu: ideje, preporuke i dobre prakse iz regije OSCE-a] Peter Neumann (OSCE, 2017.)

Ministerial Council Declaration on Strengthening OSCE Efforts to Prevent and Counter-Terrorism [Deklaracija Ministarskog vijeća OSCE-a o jačanju napora OSCE-a u prevenciji i suprotstavljanju terorizmu] (MC.DOC/1/16)

Ministerial Council Declaration on Preventing and Countering Violent Extremism and Radicalization that Lead to Terrorism [Deklaracija Ministarskog vijeća OSCE-a o prevenciji i suprotstavljanju nasilnom ekstremizmu i radikalizaciji koji vode ka terorizmu] (MC.DOC/4/15)

Ministerial Council Declaration on Reinforcing OSCE Counter-Terrorism Efforts in the Wake of Recent Terrorist Attacks [Deklaracija Ministarskog vijeća OSCE-a o ojačavanju protuterorističkih napora u svjetlosti novih terorističkih napada] (MC.DOC/3/15)

Ministerial Council Declaration [Deklaracija Ministarskog vijeća OSCE-a o Ulozi OSCE-a u borbi protiv fenomena stranih boraca u kontekstu implementacije Rezolucije 2170 (2014.) i 2178 (2014.)] (MC.DOC/5/14)

Ministerial Council Declaration on Strengthening Co-ordination and Coherence in the OSCE's Efforts to Address Transnational Threats [Deklaracija Ministarskog vijeća OSCE-a o ojačavanju koordinacije i koherencije u naporima OSCE-a u adresiranju transnacionalnih prijetnji] (OSCE MC.DEC/9/11)

Konsolidirane reference za aktivnosti OSCE-a u oblasti protuterorizma

Pregled aktivnosti OSCE-a u suprotstavljanju terorizmu – preuzete obaveze

Informacije o OSCE-ovoj Jedinici za antiteroristička pitanja

OSCE Parliamentary Assembly Berlin Declaration: Resolution on Preventing and Countering Terrorism and Radicalization and Violent Extremism that Lead to Terrorism [Berlinska deklaracija Parlamentarne skupštine OSCE-a: Rezolucija o prevenciji i suprotstavljanju terorizmu i nasilnom ekstremizmu koji vode ka terorizmu] (2018.)

OSCE Parliamentary Assembly Resolution on Strengthening the Role of Civil Society in the OSCE Region (Istanbul Declaration 2013) [Deklaracija Parlamentarne skupštine OSCE-a o jačanju uloge civilnog društva na području OSCE-a] (Istanbulska deklaracija 2013.)

Preventing Terrorism and Countering Violent Extremism and Radicalization that Lead to Terrorism: A Community-Policing Approach [Prevencija i suprotstavljanje nasilnom ekstremizmu i radikalizaciji koji vode ka terorizmu: pristup kroz rad policije u zajednici] (OSCE i ODIHR, 2014.)

Security Days: Building bridges - promoting dialogue to prevent radicalization and violent extremism [Dani sigurnosti: izgradnja mostova – promocija dijaloga u cilju prevencije radikalizacije i nasilnog ekstremizma] (OSCE, 2015.)

The Role of Civil Society in Preventing Terrorism [Uloga civilnog društva u prevenciji terorizma] (ODIHR 2007.)

“Youth and the Prevention of Violent Extremism” Workshops in Western Europe, Black Sea region, South-Eastern Europe, North Africa and Central Asia – Recommendations for Policy Makers [„Mladi i prevencija nasilnog ekstremizma“ - radionice - u Zapadnoj Evropi, regiji Crnog mora, Jugoistočnoj Evropi, Sjevernoj Africi i Srednjoj Aziji – Preporuke za kreatore politika djelovanja] (OSCE, 2017.)

Youth Engagement to Counter Violent Extremism and Radicalization that Lead to Terrorism: Report on findings and recommendations [Angažiranje mladih u suprotstavljanju nasilnom ekstremizmu i radikalizaciji koji vode ka terorizmu: Izvještaj o rezultatima i preporuke] (Sekretarijat OSCE-a i ODIHR, 2012.)

Women and Terrorist Radicalization Final Report [Žene i radikalizacija u terorizam - finalni izvještaj] (Sekretarijat OSCE-a i ekspertni okrugli stolovi ODIHR-a, 2011.)

Workshop Recommendations on Supporting Civil Society Initiatives to Empower Women’s Roles in Countering Violent Extremism and Radicalization that Lead to Terrorism [Preporuke sa radionice o podršci inicijativama civilnog društva za osnaživanje uloge žena u suprotstavljanju nasilnom ekstremizmu i radikalizaciji koji vode ka terorizmu] (OSCE i GCTF, 2015.)

Literatura

Beutel, A., START, From WWI to ISIS, Using Shame and Masculinity in Recruitment Narratives (2016)

Center for Strategic and International Studies, Concept and Definition of Civil Society Sustainability (2017) for strategy development (2000)

Centre for Civil Society, London School of Economics and Political Science, Report on Activities (July 2005–August 2006)

Centre for Strategic and International Studies (CSIS), Turning Point: A new comprehensive strategy for countering violent extremism (November 2016)

Centre on Global Counter-terrorism Co-operation, Mightier than the sword? The role of the media in addressing violence and terrorism in South Asia (2013)

Cortright et al., Friend Not Foe: Opening spaces for civil society engagement to prevent violent extremism (2011)

Council of Europe Presidency, Revised EU Strategy for Combating Radicalization and Recruitment to Terrorism (2014)

Council of the European Union, Council Conclusions on EU External Action on Counter-Terrorism, General Secretariat of the Council (19 June 2017)

Eisenman, D.P. and Flavahan, L. Canaries in the coal mine: Interpersonal violence, gang violence, and violent extremism through a public health prevention lens (2017)

EPRD Policy & Development, Mapping Study of Civil Society Organizations in BIH (2016)

Global Center on Cooperative Security, Going Local: Supporting Community-Based Initiatives to Prevent and Counter Violent Extremism in South and Central Asia (2017)

Global Counterterrorism Forum, Ankara Memorandum on Good Practices for a Multi-Sectoral Approach to Countering Violent Extremism (2013)

Global Counterterrorism Forum, Good Practices on Community Engagement and Community-Oriented Policing as Tools to Counter Violent Extremism (2013)

Global Counterterrorism Forum, Good Practices on Women and Countering Violent Extremism (2015)

Global Counterterrorism Forum, Marrakech Memorandum on Good Practices for a More Effective Response to the FTF Phenomenon (2014)

Global Counterterrorism Forum, Rome Memorandum on Good Practices for Rehabilitation and Reintegration of Violent Extremist Offenders (2012)

Global Counterterrorism Forum, The Role of Families in Preventing and

Countering Violent Extremism: Strategic recommendations and programming options (2016)

Global Counterterrorism Forum, Zurich-London Recommendations on Preventing and Countering Violent Extremism and Terrorism Online (2017)

Global Solutions Exchange, 10 Reasons Why Civil Society is an Ally and Not an Adversary in the Struggle against Violent Extremism (2017)

Global Solutions Exchange, Improving PVE Practice: 10 Steps to Designing and Implementing Inclusive National Action Plans to Prevent Violent Extremism (2018)

Global Solutions Exchange, Innovations in Civil Society and Other Locally-Led Efforts to Prevent Violent Extremism (2017)

Global Solutions Exchange, Recommendations on Donor Engagement with Civil Society on Preventing Violent Extremism (2017)

Global Solutions Exchange, Improving PVE Practice: 10 Steps to Strengthening Rehabilitation and Reintegration Efforts for Terrorism Offenders, Returning Foreign Terrorist Fighters, and Victims of Violent Extremism (2017)

Hedayah and the Global Center on Cooperative Security, A Man's World? Exploring the roles of women in countering terrorism and violent extremism (2016)

Hedayah Center, Guidelines and Good Practices: Developing National P/CVE Strategies and Action Plans (2016)

Holmer, G. United States Institute of Peace (USIP), Countering violent extremism: A peacebuilding perspective (2013)

Holmer, G. and Shtuni, A., United States Institute of Peace (USIP), Returning Foreign Fighters and the Reintegration Imperative (2017)

Idris, I. and Abdelaziz, A., GSDRC, Women and Countering Violent Extremism (2017)

International Civil Society Action Network (ICAN), Preventing Violent Extremism, Protecting Rights and Community Policing: Why civil society and security sector partnerships matter (2017)

International Criminal Court, *Engaging Civil Society in Countering Violent Extremism: Experiences with the United Nations Global Counter-Terrorism Strategy* (The Hague, 2012)

Kosovo Civil Society Foundation, “Monitoring Matrix on enabling environment for civil society development” (2016)

Mandaville, P. and Nozell, M., United States Institute of Peace (USIP), *Engaging Religion and Religious Actors in Countering Violent Extremism* (2017)

National Security Preparedness Group, Bipartisan Policy Center, *Preventing Violent Radicalization in America* (2011)

New Perspectives on South-Eastern Europe, Civil Society and Transitions in the Western Balkans (2013)

Observatory to Prevent Extremist Violence, *Barcelona Declaration – Plan of Action of the Euro-Mediterranean civil society to prevent all forms of violent extremism* (2017)

Office of the Special Adviser on Gender Issues and Advancement of Women, UN Women, *Gender mainstreaming: Strategy for promoting gender equality* (2001)

OSCE and The Prevention Project, *Civil Society Day – OSCE-wide Counter-Terrorism Conference Preventing and Countering Violent Extremism and Radicalization that Lead to Terrorism* (2017)

Ougaard, M. and Higgott, R., ed., *Routledge Studies in Globalization, Towards a Global Polity: Future trends and prospects* (2002)

RAN *Communication and Narratives (C&N)* and RAN *Deradicalisation and Desocialisation (EXIT), Dos and Don'ts of Involving Formers in PVE/CVE Work* (2017)

RUSI and the Prevention Project, *CVE Practitioner Workshop: Opportunities and Challenges for Civil Society in Pushing Back against Violent Extremism* (2016)

Schanzer, D., Kurzman, C., Toliver, J. and Miller, E., National Criminal Justice Reference Service (NCJRS), *The Challenge and Promise of Using Community Policing Strategies to Prevent Violent Extremism: A call for community partnerships with law enforcement to enhance public safety, Final Report* (2016)

Scholte, J.A., *Global Civil Society: Changing the world?* (1999)

Shtuni, A., United States Institute of Peace (USIP), Dynamics of Radicalization and Violent Extremism in Kosovo (2016)

The German Marshall Fund of the United States, Supporting Civil Society in Eastern Europe and the Western Balkans (2018)

The Prevention Project, Communities First: A blueprint for Organizing and Sustaining a Global Movement against Violent Extremism (2016)

The Prevention Project, Ensuring an Inclusive Approach to the Development and Implementation of National P/CVE Action Plans: The role of civil society (2017)

United Nations Development Programme (UNDP) and International Alert, Improving the Impact of Preventing Violent Extremism Programming: A toolkit for Design, Monitoring and Evaluation (March 2018)

United Nations Development Programme (UNDP), Public Pulse Analysis Perceptions of Civil Society in Kosovo (2016)

United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO), Preventing Violent Extremism through Education: A guide for policy-makers (2017)

United Nations General Assembly Seventieth Session, Plan of Action to Prevent Violent Extremism: Report of the Secretary-General (A/A/70/674)

United Nations, United Nations Security Council Resolution 1325 (2000) (2000, S/RES/1325)

United Nations, United Nations Security Council Resolution 2242 (2015) (2015, S/RES/2242)

United States Agency for International Development (USAID), President's Emergency Plan for Aids Relief (PEPFAR) and YouthPower, Promising Practices in Engaging Youth in Peace and Security and P/CVE (2017)

United States Agency for International Development (USAID), 2016 Civil Society Organization Sustainability Index for Central and Eastern Europe and Eurasia (2017)

U.S. Department of State and United States Agency for International Development (USAID), Joint Strategy on Countering Violent Extremism (2016)

United States Institute of Peace (USIP), Measuring Up: Evaluating the impact of

P/CVE Programs (August 2018)

United States Institute of Peace (USIP), Taking Stock: Analytic tools for understanding and designing P/CVE Programs (August 2018)

World Economic Forum, Digital Wildfires in a Hyperconnected World (2013)

**Organizacija za sigurnost i
saradnju u Evropi**

Wallnerstrasse 6
A-1010 Vienna, Austria
Tel.: +43 1 514 360

pm@osce.org
www.osce.org

Follow OSCE

Organization for Security and
Co-operation in Europe